

Lezen

JAARGANG 12 NUMMER 2 2017
EEN UITGAVE VAN STICHTING LEZEN

HET VERSOBERD NATURALISME
VAN SANNE TE LOO

GRAPHIC NOVELS IN DE KLAS ••• WOUTERTJE PIETERSE PRIJS ••• PORTRET
ANNEMARIE VAN HAERINGEN ••• NIEUW DIERENBOEK JOUKJE AKVELD •••
CREATIEF SCHRIJFONDERWIJS ••• TIENERBOEKEN ••• INTERVIEW HANNA
BERVOETS ••• GUUS KUIJER 75 JAAR ••• JOHAN GOOSSENS OVER LEZEN •••
HET ATELIER VAN SANNE TE LOO ••• KUNST VAN LEZEN IN VOGELVLUCHT

6 t/m 10 juni Poetry International Festival Rotterdam, poetryinternational.org ••• 7 juni Dag van de Jonge Jury, jongejury.nl
 8 juni Uitreiking Cees Buddingh'-prijs voor nieuwe Nederlandstalige poëzie, poetryinternational.org ••• 9 t/m 25 juni Spannende Boeken Weken met bekendmaking winnaar De Gouden Strop en Schaduwprijs, cpnb.nl ••• 11 juni Kinderboekenparade, kinderboekenmuseum.nl ••• 11 juni Uitreiking Prijs van de Nederlandse Kinderjury tijdens de Kinderboekenparade, kinderboekenmuseum.nl ••• 14 juni Finale Er was eens, erwaseens.nu ••• 21 juni Uitreiking Zilveren Griffels, Penselen en Paletten, cpnb.nl ••• 25 juni Finale Write Now!, writenow.nu ••• 8 juli t/m 3 september Zomertekenschool, kinderboekenmuseum.nl ••• 4 t/m 10 september Week van de alfabetisering, lezenenschrijven.nl ••• 15 september Uitreiking Dioraphte Literatuur Prijs, literatuur.nu
 16 t/m 24 september Literatuur Boekenweek voor Jongeren, literatuur.nu

NIEUW VERSCHENEN

Wat doet het boek?

JETTE VAN DEN EIJDEN

In deze publicatie wordt de waarde en het belang van het lezen van fictie uiteengezet. Wat kunnen boeken teweegbrengen? Lofzangen op lezen en theoretische uiteenzettingen over de waarde van literatuur zijn er in overvloed. In deze rapportage draait het om de vraag in hoeverre deze door empirisch onderzoek worden ondersteund of ontkracht. Drie persoonlijke domeinen worden onderscheiden waarop lezen van invloed is:

- (1) ons denken / onze opvattingen
- (2) onze sociale cognitie
- (3) ons (geestelijk en fysiek) welzijn

Stichting Lezen (2017), *Wat doet het boek? Een onderzoek naar de opbrengsten van lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen, te downloaden via lezen.nl/publicaties

Zo fijn dat het niet fout kan zijn

EMY KOOPMAN

Kan (re)creatief schrijven het leesplezier en de leesvaardigheid van kinderen en jongeren vergroten? En hoe ziet de praktijk van creatief schrijven in het Nederlandse primair en voortgezet onderwijs er op dit moment uit? Het antwoord op deze vragen leest u in *Zo fijn dat het niet fout kan zijn*. Creatief schrijfonderwijs, mits goed uitgevoerd, kan kinderen en jongeren plezier geven in taal en verhalen. Deze publicatie is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in creatief schrijfonderwijs of hier zelf mee aan de slag wil gaan.

Stichting Lezen (2017), *'Zo fijn dat het niet fout kan zijn.'* *De invloed van (re)creatief schrijven op lezen*. Amsterdam: Stichting Lezen, te downloaden via lezen.nl/publicaties

Redactioneel

Wat doet het boek? Onder deze titel publiceerden we onlangs in onze Stichting Lezenreeks een literatuurstudie naar de psychologische effecten van het lezen van fictie. Literatuur schept vrijheid en biedt ruimte voor experiment, ook met

onzelf. Personages in fictie zijn niet echt. Daardoor kun je je als lezer zonder persoonlijk risico in hen verplaatsen, je in hen inleven en nagaan hoe jij zou handelen, denken of voelen als je in de schoenen van een personage zou staan. Door te lezen word je als het ware een kritische beschouwer van jezelf en je eigen gedachtegoed.

Een van de conclusies uit de literatuurstudie is dat fictielezen behulpzaam kan zijn bij het tegengaan van sociale vooringenomenheid. Fictie biedt een lezer dan ook meer dan leesplezier, grotere leesvaardigheid en succes op school en in de maatschappij. Boeken kunnen je anders laten denken, je anders laten voelen en je een nieuwe blik op de wereld bieden. Vanuit die gedachte heeft de Leescoalitie besloten na het Jaar van het Boek, literatuur en verhalen als venster op de wereld als uitgangspunt te nemen voor haar nieuwe campagne.

Vanaf september gaat de campagne 'Lees met andermans ogen' van start die een jaar lang zal duren. Het Sociaal Cultureel Planbureau heeft in verschillende rapporten aangegeven dat Nederland steeds diverser wordt. Onze leefwereld daarentegen, wordt vaak minder divers. Het aantal mensen dat vooral omgaat met mensen uit dezelfde homogene groep, groeit en internet, dat filterbubbels mogelijk maakt, helpt daarbij. Ook ruimtelijk gezien lijken scheidslijnen aan betekenis te winnen, denk daarbij bijvoorbeeld aan de tegenstellingen tussen stad en platteland. Allemaal goede redenen om de wereld ook eens met andere ogen te bekijken.

Lees, lees voor en laat lezen met andermans ogen!

Gerlien van Dalen,

Directeur Stichting Lezen

INHOUD

- **4** Meer begrip én plezier? Lees een beeldroman
Graphic novels in de klas
- **7** De Zomp pruttelt en spuit
Lezen en verder lezen
- 8** Eigentijds sprookje over anders zijn
Gerda Dendooven wint Woutertje Pieterse Prijs
- **10** Blickveld 0–6
- 12** Ideële werelden op papier
Portret Annemarie van Haeringen
- **14** Blickveld 6–12
- 16** 'Er zijn niet te veel olifanten, er zijn te veel hekken!'
Nieuw dierenboek Joukje Akveld
- **18** Prikkels
- **20** Tussen prijs en praktijk
Goede boeken voor tieners
- 22** Blickveld 12–15
- **24** Over de grenzen van wat normaal is
Interview Hanna Bervoets
- 26** Blickveld 15–18
- **28** 'Het gewone is wonderlijk genoeg'
Guus Kuijer 75 jaar
- 30** 'Ik houd niet van woordgrappen'
Johan Goossens over lezen
- **32** 'Imperfectie maakt alles mooier'
Een kijkje in het atelier van Sanne te Loo
- **34** 'Wij geloven in een persoonlijke aanpak'
Adriaan Langendonk over Kunst van Lezen
- 36** Uit een schrijversleven: René Appel

 facebook.com/stichtinglezen

 @stichtinglezen

Legenda

	0–6 jaar		15–18 jaar
	6–12 jaar		algemeen

De projecten die recentelijk mogelijk zijn gemaakt met inhoudelijke en/of financiële steun van Stichting Lezen, zijn met aangegeven.

Lezen. Kwartaaltijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie is een uitgave van Stichting Lezen.

Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen Lezen gratis door zich aan te melden via lezen.nl

Redactieadres: Stichting Lezen, Nieuwe Prinsengracht 89, 1018 VR Amsterdam. T 020-6230566 | E-mail redactie: redactie@lezen.nl

Voor vragen over gratis toezending en adreswijzigingen: info@lezen.nl | Hoofdredacteur: Gerlien van Dalen | Eindredactie: Annemarie Terhell / Eva Gerrits

Redactie: Joukje Akveld, Daan Beeke, Eva Gerrits, Annemarie Terhell, Desirée van der Zander

Medewerkers aan dit nummer: René Appel, Jørgen Koopmanschap, Pjotr van Lenteren, Mirjam Noorduijn, Eline Rottier, Elsbeth Tijssen

Vormgeving: Ramona Dales, Lijn 1, Haarlem | Uitgever: Stichting Lezen

Druk: Zalsman BV | Coverbeeld: © Sanne te Loo

© juni 2017 Stichting Lezen. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 1570-9698. De inhoud van Lezen is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

Uit: *De wake*, illustratie Nanne Meulendijks

Meer begrip én plezier?

GRAPHIC NOVELS IN DE KLAS – Graphic novels hebben een gunstig effect op het leesplezier van leerlingen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Bovendien kan een striproman bijdragen aan een beter begrip van het verhaal. Met die conclusies studeerde docent Nederlands, schrijver en cartoonist Merlijn Draisma dit jaar af aan de Hogeschool van Amsterdam. Ruim baan dus, voor de beeldroman.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

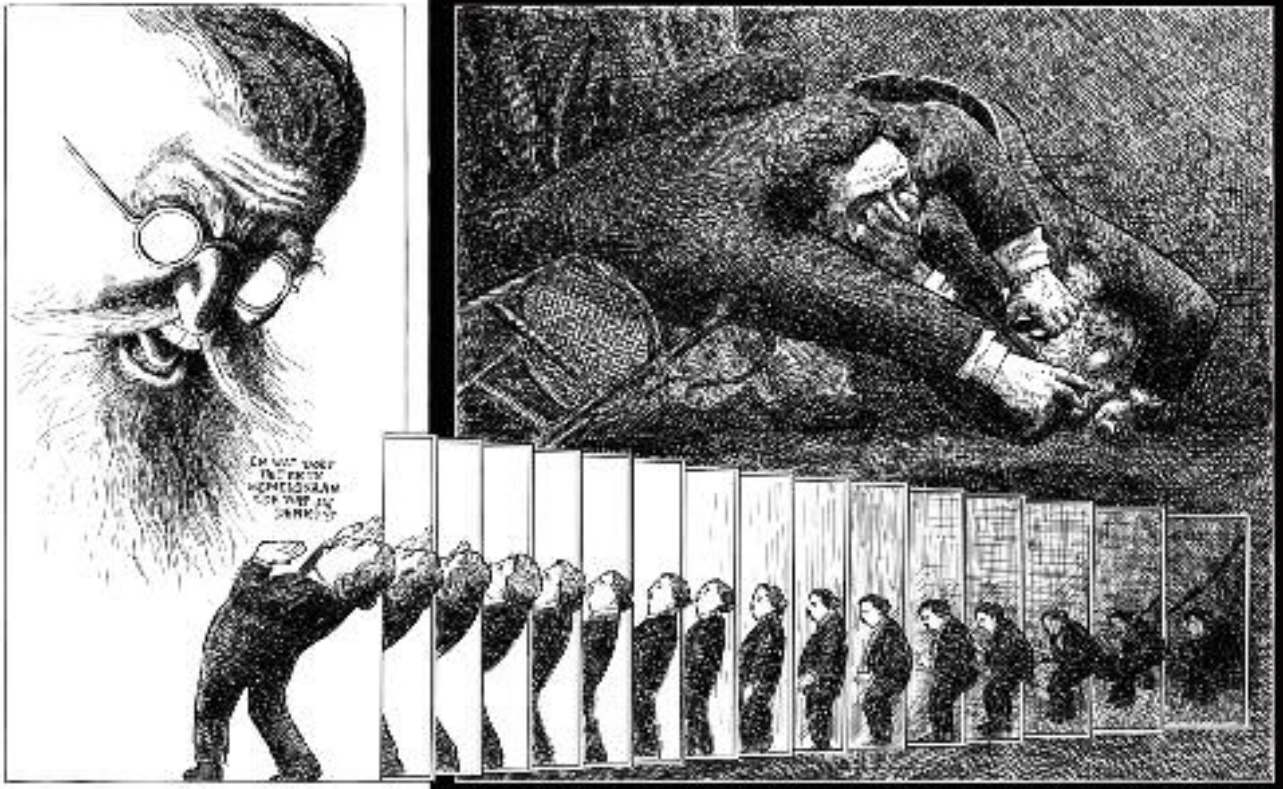
In *De wake* beschrijft Ronald Giphart hoe een hoogleraar van een berg af kukelt en zich een ogenblik tussen leven en dood bevindt: ‘Ze zeggen dat iemand die gestorven is “uit de tijd” is genomen (...). Even, een ongrijpbaar kort moment, was er een stilte die nog stiller was dan de stilte in het woud onder aan de berg.’ In de graphic novel tekent Nanne Meulendijks het moment van sterven als het doorbreken van een witte lijn op een zwarte pagina. Het zwart symboliseert de stilte en de afwezigheid van tijd, de witte streep markeert de ijle grens tussen twee werelden.

Verteltraditie

De dood verbeelden kan op veel manieren, literatuur lezen ook. Voor Merlijn Draisma, die zelf schrijft en tekent, is het verhaal dat verteld wordt de essentie – de vorm komt pas daarna. ‘In het literatuuronderwijs is de tekst het dominante medium, maar eigenlijk vind ik dat te beperkt. Literatuur is ontstaan als verteltraditie. De *Ilias* en de *Odyssee*, toch onbetwiste literaire meesterwerken, werden nauwelijks gelezen; vooral doorverteld en gezongen. Pas veel later heeft literatuur zich geëvolueerd naar tekst op papier. Die ontwikkeling zet zich nu weer voort in andere vertelvormen, zoals strips of films.’

Strips

Het bracht Draisma op een idee. Wat als je de graphic novel zou inzetten voor leerlingen die het moeilijk hebben met de overgang van jeugd- naar volwassenliteratuur? ‘Leerlingen vinden lezen in de bovenbouw vaak minder leuk,’ zegt hij. ‘Daar is veel over geschreven en er zijn verschillende redenen voor. Het is een ingewikkeld samenspel van motivatie, leesomgeving en psychosociale ontwikkeling. Ook van invloed is dat de eisen die aan literatuur worden gesteld in de bovenbouw veranderen. Sommigen zijn gewend een acht te krijgen voor een boekverslag, dat gaat ineens naar een zesje.’

Uit: Wol, illustratie Aart Taminiau

Lees een beeldroman

Veel leerlingen haken af om redenen die ze zelf vaak niet goed snappen. Theo Witte heeft beschreven hoe literaire competentie zich in stapjes ontwikkelt. Ik dacht: veel kinderen hebben positieve ervaringen met strips. Misschien kan de graphic novel wel een tussenstap zijn in hun ontwikkeling tot interpreterend lezer.'

Hoge, koude plekken

Voor zijn onderzoek selecteerde Draisma 38 leerlingen uit havo drie. Een controlegroep kreeg drie boeken te lezen, een experimentgroep las in plaats daarvan drie graphic novels. De derde titel was voor alle deelnemers hetzelfde: *De wake* van Ronald Giphart, met het verschil dat de controlegroep het kreeg aangeboden als verhaal en de experimentgroep als beeldroman. Draisma: 'Leerlingen die de graphic novel hadden gelezen waren beter in staat om het verhaal te begrijpen, te interpreteren en de literaire structuur te herkennen. Zo zagen zij bijvoorbeeld het verband tussen plaatsen. De hoofdpersoon valt van een stille berg in Zweden en wordt opgebaard in de Kerkzaal op de vijftiende verdieping van de Vrije Universiteit. Dat zijn allebei hoge, koude plekken.'

Leesplezier

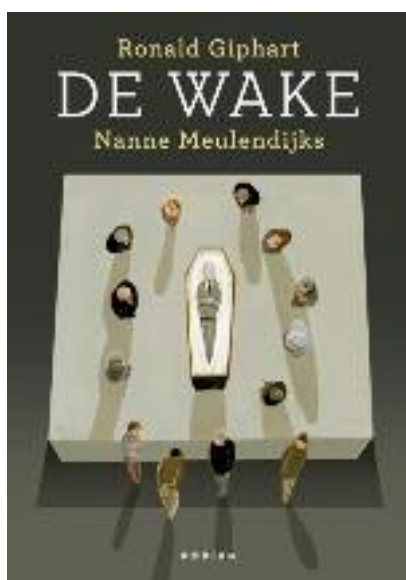
Als het om verhaalbegrip ging waren de graphic-novellezers dus in het voordeel, maar een groter verschil vond Draisma in de leesattitude. Vooraf en na het experiment kregen leerlingen een vragenlijst aangeboden. De graphic novellezers dachten na afloop veel positiever over literatuur dan daarvoor. Opvallend was de toename van het leesplezier onder jongens. Draisma: 'Jongens beleefden significant meer plezier aan het lezen van de beeldroman. Misschien omdat jongens van huis uit meer strips lezen, op jonge leeftijd al *Kuifje* en *Asterix* verslinden en daardoor bekender zijn met beeldverhalen.' Draisma was niet verbaasd over de resultaten. Die weinig enthousiaste

Graphic novels

Wat is een graphic novel? Volgens Wikipedia is het een stripverhaal met het karakter van een roman. Uitgevers nemen de term wat breder en scharen er zo'n beetje alles onder wat geen prentenboek is, maar wel illustraties bevat: van gagstrips, undergroundstrips, loserboeken tot verstripte romans. Draisma voerde zijn onderzoek uit met *De wake* (Podium, 2013), waarin het verhaal van Giphart – over een overleden man die verslag doet van zijn rouwende nabestaanden – integraal is opgenomen. Nanne Meulendijks vulde de tekst aan met serene, ingetogen illustraties waarin de sfeer sterk tot uitdrukking komt en waarop de emoties van de personages goed zijn af te lezen. *Wol* van Aart Taminiau (De Bezige Bij, 2016), de tweede titel die wordt genoemd in dit artikel, is een graphic novel waarin het beeld domineert en de betekenis grotendeels moet worden afgeleid uit de illustraties. In twee ingenieus vervlochten vertellingen doet Taminiau verslag van een familiebedrijf dat sneuvelt als de industriële revolutie zijn intrede doet.

Merlijn Draisma

Meer verstripte romans

De aanslag, Harry Mulisch & Milan Hulsing

(ill.) (Oog & Blik | De Bezige Bij)

Kees de jongen, Theo Thijssen & Dick Matena

(ill.) (Atheneum)

Multatuli's Woutertje Pieterse, Multatuli &

Jan Kruis (tweedelig, De Bezige Bij)

Turks fruit. Een beeldverhaal, Jan Wolkers &

Dick Matena (ill.) (Meulenhoff)

Meer graphic novels voor de bovenbouw

Ergens waar je niet wilt zijn, Brecht Evens.

(Oogachtend)

Stad van klei, Milan Hulsing (Oog & Blik |

De Bezige Bij)

Toen David zijn stem verloor, Judith Vanisten-

dael & Mark Bellido (De Bezige Bij)

Jheronimus, Marcel Ruijters (Lecturis)

houding van de controlegroep herkent hij uit de klas. 'Op de Europese school in Brussel, waar ik nu lesgeef, is ook een grote groep jongens die lezen niet leuk vindt. Kortere en beeldender, daar kunnen ze beter mee uit de voeten. Meisjes – over het algemeen – doen harder hun best voor literatuur.'

Onderzoek naar tekst en beeld

Graphic novels zijn een betrekkelijk onontgonnen onderzoeksgebied. Hoe tekst en beeld samenwerken is vooral bekend uit onderzoek naar begrijpend lezen bij basisscholieren, vertelt Eliane Segers, bijzonder hoogleraar Lezen en Digitale Media aan de Universiteit van Twente. Als het om tekstbegrip gaat kan beeld ondersteunend werken, maar er is wel een kanttekening: het maakt uit of tekeningen dienstbaar zijn aan de tekst, of dat ze een eigen verhaal vertellen. Segers: 'Graphic novels bevatten veel plaatjes. Dat helpt een zwakke lezer. Maar er moet niet ineens een andere persoon het verhaal binnen fietsen. Als een tekenaar een ander verhaal vertelt dan de schrijver, dan wordt het juist complexer.' Geldt dat ondersteunende effect ook voor leerlingen in het voortgezet onderwijs? Segers denkt van wel. 'Ik vermoed dat het onafhankelijk is van leeftijd. Zolang tekeningen weergeven wat er gebeurt, ondersteunen ze het begrip en dat geldt zeker voor moeilijkere teksten.'

Filmische tekenstijl

Jonge mensen groeien op in een sterk visuele, snel digitaliserende samenleving, dus hun affiniteit met beeld lijkt logisch. Illustrator Aart Taminiau, van wie vorig jaar de graphic novel *Wol* verscheen, merkt bijvoorbeeld dat jongeren beter in staat zijn tot interpretatie van de parallelle vertellingen in zijn boek dan volwassenen. Taminiau verbeeldde in *Wol* de neergang van een Tilburgse wolweversfamilie. Hij doet dat in een beeldspel met twee verhalen naast elkaar, een met een wit kader en een met een zwarte achtergrond, waarbij de duistere tak van het verhaal langzaam terrein wint. 'Ik merk dat jonge mensen beeldgeletterder zijn, dat ze beter getraind zijn om beeld te interpreteren. In *Wol* hanteer ik een filmische tekenstijl. Jongeren zijn gewend te denken vanuit opeenvolgend beeld, ze gaan er natuurlijker mee om. Ze zijn daarin veel vaardiger dan mijn generatie, en met de generatie voor mij is er helemaal een groot verschil.'

Leeslijst

Betekenen die bevindingen dat graphic novels meer ingezet zouden moeten worden in het onderwijs en wellicht onderdeel zouden kunnen uitmaken van de leeslijst? Het lijkt Draisma een uitstekend idee. 'Niet de hele lijst natuurlijk. Maar historische letterkunde zou je ook prima kunnen behandelen met behulp van graphic novels, al is dat op een gymnasium misschien niet nodig. *Reinaart de vos* bijvoorbeeld. Of denk aan een verhaal als *Een nagelaten bekentenis* van Marcellus Emants. De taal wordt steeds toegankelijker, maar het verhaal blijft interessant. In graphic-novelform zou je zo'n boek prima kunnen behandelen.

Balans

Moet het literatuuronderwijs op de schop? Het blijft vooral zoeken naar balans, denkt Draisma. 'Aan de ene kant moet je het onderwijs aanpassen aan de tijd, aan de andere kant zijn we ook een school. We moeten leerlingen vaardigheden, zoals het lezen van literatuur, aanleren. Later in je leven kun je er toch blij om zijn dat je er dingen hebt geleerd die je van nature niet zo snel doet.' Taminiau, zelf een beelddenker en als scholier een luie lezer, herinnert zich de voldoening van een romananalyse van *In Babylon* van Marcel Möring. 'Klassikaal de diepte in, dat gaf een kick. Ineens zag ik hoe complex en rijk het boek was, dat is me altijd bijgebleven.' ●●●

Het onderzoek *Beter in Beeld. Cognitieve en affectieve effecten van de graphic novel als overgangsliteratuur* is te vinden op merlijndraisma.nl/research

De Zomp pruttelt en spuit

Illustrator Annet Schaap verraste dit voorjaar met *Lampje* (Querido, 9+), een grimmig avontuur over een verwaarloosd meisje, dat zware beproevingen en zeemonsters wacht voor ze met haar vader de vuurtorenwachter herenigd kan worden.

PUUR AVONTUUR VOOR 9+ – *De Waterwaack van Natterlande* van Marco Kunst speelt zich af in een fantastisch natuurgebied dat sterk lijkt op De Biesbosch. De poeltjes en het moeras hebben er een eigen wil. Om met verteller Toffee te spreken: het is geheimzinnig en krankzinnig en ieder woord ruikt naar avontuur.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Toffee en Gum hebben steenrijke ouders voor wie geld verdienen de hemel is. Toffee weet dat er meer is. Het leven draait ook om 'oude motors-met-zijspan, weekdieren, moerossen, jodeltalent, drijfvermogen, waakvaardigheid, powezie, liefde en luiers', schrijft hij in zijn eerste hoofdstuk. Om beurten doen broer en zus al kibbelend verslag van een avontuurlijke jaar, dat begint met een geheimzinnige notarisbrief die hen uitnodigt om een vervallen huis in Natterlande aan de Zomp te betrekken – een moerassige lap niemandsland tussen de Wieswos en de stad. Hun ouders ruiken geld en storten zich op een groot project: het volplempen van het braakland met een nieuwbouwwijk. Maar de omgeving lijkt zich te verzetten tegen verandering. De Zomp pruttelt, spartelt en dreigt met een vloedgolf. De bouwplannen mislukken en de asfalteermachines eindigen in de plomp. Achter het wispelturige water blijkt een oeroud schelpdier te zitten. Je hebt een plattegrond en ruim vierhonderd bladzijdes uitleg nodig om te begrijpen hoe dat precies in elkaar steekt, maar tijd om je te vervelen krijg je niet. Kunst trakteert je op een bonte stoet personages en een ingenieus, almaar uitdijend plot.

In fictie voor 9+ is Kunst op zijn best. Hij heeft een sterke verbeeldingskracht, een vloeiende pen en zijn taalspel is onuitputtelijk. Tientallen originele verzinwoorden in één boek die klank en ritme verbinden en op de lachspieren werken, waar kom je dat verder tegen? ●●●

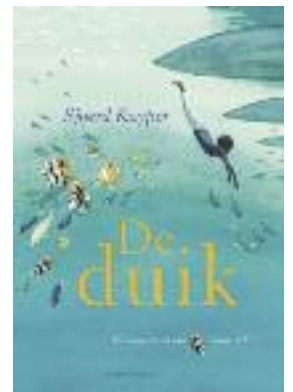
De Waterwaack van Natterlande, Marco Kunst & Marieke Nelissen (ill.). Lemniscaat, € 16,95 (9+)

In de serie *Boreas* van Mina Witteman voel je de wind door je haren en ruik je de paniek van een storm op zee. In het derde boek *Boreas en de vier windstreken* (Ploegsma, 9+) overleeft Boreas tijdens zijn wereldreis een orkaan in de Stille Oceaan.

Ook 'ecothriller' *Borealis* van Marloes Morshuis (Lemniscaat, 9+) is een lekker dik en meeslepend avontuur van Hollandse bodem. Joppe wordt met 180 kinderen ontvoerd en in Alaska opgeleid tot overlever in afwachting van een wereldwijde klimaat-ramp.

Al iets ouder, maar wel spannend en lekker nat: *De duik* van Sjoerd Kuyper (Lemniscaat, 10+), over een beslissende duik door de bogen van de Pontjesbrug in Willemstad. De musicalbewerking door Hofplein Rotterdam gaat op 3 oktober in première. hofpleinrotterdam.nl

Eigentijds sprookje over anders zijn

WOUTERTJE PIETERSE PRIJS – Robuuste illustraties op het karikaturale af, verhalen waaraan vaak een sprookjesidoom ten grondslag ligt; de kinderboeken van Gerda Dendooven onderscheiden zich door verbeeldingskracht en een hoge mate van eigenzinnigheid. Met *Stella, ster van de zee* won ze de Woutertje Pieterse Prijs.

DOOR JOUKJE AKVELD

Was je blij dat de jury juist dit boek uit je oeuvre heeft bekroond?

‘Ontzettend blij! Omwille van het onderwerp, snap je. Stella wordt als baby door een vissersechtpaar uit zee gevist. Het idee ontstond toen ik in de krant een foto zag van een verdronken vluchtelingenkindje. In felgekleurde kleertjes dreef ze in het water. Ik vond het een haast surrealistisch beeld: die vrolijke kleuren, maar dat kindje was wel dood. In mijn boek laat ik haar leven, maar ik wilde geen al te realistisch verhaal. Liever een metafoor zonder de thematiek te verliezen. *Stella* gaat over anders zijn in de breedste zin van het woord, over iedereen die op de een of andere manier niet past.’

Waarom is dat een belangrijk onderwerp?

‘Als ik mijn werk langslow gaat dat vaak over integratie en anders zijn. De lezing van Nasim Miradi bij de Woutertje Pieterse Prijs-uitreiking ging over gekleurde karakters in kinderboeken, dat die zo slecht vertegenwoordigd zijn. Wat ik in *De gouden lijst* van Rindert Kromhout heb gedaan en nooit is opgepikt is een gekleurd gezin opvoeren waarin kleur geen sociaal issue is, het speelt geen rol in het verhaal. In diezelfde lezing ging het over “spiegels en ramen”. Veel gekleurde kinderen zien de wereld alleen via ramen, terwijl zij ook spiegels nodig hebben. Mijn boek *De wondertuin* gaat over meisjes die niet zelf mogen kiezen met wie ze trouwen. Ook dat boek bleef onder de radar. Via mijn werk hoop ik een beetje te morrelen aan vastgeroeste ideeën, maar makkelijk is het niet.’

Stella wordt door haar klasgenootjes geaccepteerd, maar hun ouders zien haar als een gevaar.

‘Stella is een doodnormaal kind, maar in één opzicht is ze anders dan de rest: ze groeit heel hard. Ze is een soort reuzin. Met haar onhandige motoriek plet ze de tafeltjes op school en soms gaat ze per ongeluk op een ander kind zitten. De ouders van Stella’s klasgenoten schrijven een brief aan school dat het zo niet langer kan. Bij vluchtelingen gaat het vaak net zo: aanvankelijk worden ze omarmd, maar als mensen ontdekken dat ze niet net zo zijn als zij, moeten ze weg.’

Uiteindelijk vertrekt Stella op zoek naar een plek waar ze wel past. Zeg je daarmee niet dat haar integratie is mislukt?

‘Zo zou je dat kunnen lezen. Maar het is haar eigen keus, ze wordt niet door anderen weggestuurd. En ze vindt een plek. Haar ouders ontvangen een kaartje waarop ze hen uitnodigt om haar eens op te komen zoeken. Ze stappen meteen in hun bootje. Ik werk nu aan een tweede deel. Daarin maken de visser en zijn vrouw Stella’s reis, maar dan omgekeerd. Ook zij worden geconfronteerd met plekken waar ze niet aan land mogen omdat ze anders zijn dan de mensen daar.’ ●●●

Gerda Dendooven (Kortrijk, 1962) debuteerde in 1987 met tekeningen bij Ed Francks *Geen gezoen, vlug opendoen*. Sindsdien maakt ze haar eigen (prenten)boeken en illustreert ze verhalen van anderen, onder meer van Bart Moeyaert, Elvis Peeters, Edward van de Vendel en Rindert Kromhout. Naast kinderboeken illustreert Dendooven krantencolumns en boeken voor volwassenen en schrijft ze voor toneel. Haar werk werd bekroond met een Zilveren Penseel, de Boekenpauw en de Gouden Uil. In 2004 ontving ze de driejaarlijkse Vlaamse Cultuurprijs. Op de site van de Woutertje Pieterse Prijs zijn lessuggesties te vinden bij *Stella, ster van de zee*. *Stella, ster van de zee*, Gerda Dendooven. Querido, € 15,99 (6+) woutertjepieterseprijs.nl/lessuggesties, zie ook pagina 11.

Leespluimen

De KIDDO-Leespluim bekroont kwalitatief goede en veelzijdig bruikbare boeken voor jonge kinderen. In maart ging de prijs naar *Steen voor steen* van Giuliano Ferri, over een muis op een eiland die ontdekt dat er vlakbij nóg een eiland is met andere dieren. Met stenen wordt een brug gebouwd zodat ze elkaar kunnen bereiken. 'Een mooi, stevig boekje met een hoopvolle boodschap, die je als voorlezer zelf kunt verpakken en zo zwaar kunt maken als je wilt,' schreef de jury. In april was de Pluim voor *De leeuw in de muis* van Rachel Bright en Jim Field, een humoristisch verhaal over een muis die leert dat je geen grote brullende leeuw hoeft te zijn om gezien te worden. 'Dit grote formaat prentenboek leest lekker voor aan kleuters. (...) De prenten zijn breed opgezet, mooi van kleur en bieden tal van details waar veel over te zeggen is.' De mei-Pluim was voor *Wie doet dat toch?*, een 'voorleesdetective' van animatietrio Job, Joris en Marieke. In een boek waarin alles kapotgaat wordt naarstig gezocht naar de dader. 'Wat een grappig verhaal en wat is het leuk geïllustreerd,' vond de jury. [JA] [iCogn](#)

Steen voor steen, Giuliano Ferri. De Vier Windstreken, € 9,95 (4+)

De leeuw in de muis, Rachel Bright & Jim Field. Gottmer, € 13,95 (4+)

Wie doet dat toch?, Job, Joris en Marieke. Kluitman, € 13,99 (4+)

ALMA voor Wolf Erlbruch

Op 29 mei ontving de Duitse illustrator en schrijver Wolf Erlbruch in Stockholm de Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA) voor zijn gehele oeuvre. De ALMA is een internationale kinderboekenprijs ter waarde van vijf miljoen Zweedse kronen (ruim € 520.000,-), die sinds 2003 jaarlijks wordt uitgereikt aan een schrijver, tekenaar of leesbevorderingsproject. Wolf Erlbruch (1948) werd bij het grote publiek bekend door zijn tekeningen bij Werner Holzwarths verhaal *Over een kleine mol die wil weten wie er op zijn kop gepoeft heeft*. Daarnaast illustreerde hij werk van onder anderen Bart Moeyaert en James Joyce en maakte hij eigen prentenboeken zoals *De eend, de dood en de tulp*. 'Wolf Erlbruch makes existential questions accessible and manageable for readers of all ages,' oordeelde de jury. 'With humour and warmth deeply rooted in humanist ideals, his work presents the universe on our scale. He is a master of the illustrator's art who honours tradition whilst opening new creative doors. Wolf Erlbruch is a careful and caring visionary.'

In Nederland verschijnen Erlbruchs boeken voornamelijk bij uitgeverij Querido en Hoogland & Van Klaveren. [JA]

FOTO: CREATIVE COMMONS ATTRIBUTION

Prentenboeken over vluchtelingen

De vluchtelingenproblematiek sijpelt langzaam door in de jeugdliteratuur, ook voor jonge kinderen. Onlangs verschenen twee prentenboeken die een aanknopingspunt bieden om het onderwerp te bespreken in de klas. *Op de vlucht* van Pimm van Hest en Aron Dijkstra gaat over een meisje dat een oorlogsgebied ontvlucht op zoek naar een veilige plek. Het boek is onderdeel van een onderwijsproject dat de Vlaamse uitgeverij Clavis startte in samenwerking met de makers van de documentaire *De kinderen van juf Kiet* om meer begrip te kweken voor gevluchte kinderen in Nederland en België. In *Een plekje voor welpje* benadert Mylo Freeman het onderwerp vanuit de dierenwereld. Freeman: 'Ik liep al jaren met het idee om een mooi boek te maken dat zich in Afrika afspeelde. Maar er kwam geen verhaal naar boven borrelen. Tot de vluchtelingencrisis zich voordeed. Zo kreeg ik het idee om een verhaal te maken over verantwoordelijkheid, vertrouwen en verbondenheid. Zo kan iedereen ook met kleuters in gesprek gaan over wat vluchten betekent.' [JA]

Op de vlucht, Pimm van Hest & Aron Dijkstra. Clavis, € 14,95 (5+)

Een plekje voor welpje, Mylo Freeman. De Eenhoorn, € 14,50 (4+)

De mijlpaalkaart

Het belang van voorlezen kan niet vaak genoeg worden onderstreept. Niet alleen peuters en kleuters, ook baby's en dreumesen hebben er baat bij; onderzoek wijst uit dat voorlezen vanaf de babyleeftijd de taalontwikkeling stimuleert en de concentratie verhoogt. Veel ouders weten dat niet en beginnen pas met voorlezen als hun kind de prentenboekenleeftijd heeft bereikt. De *GroeiGids* en BoekStart werken al enige tijd samen om de voorleesleeftijd omlaag te krijgen. Onlangs werden twee nieuwe mijlpaalkaarten ontwikkeld met daarop informatie over BoekStart en de GroeiApp. Op de kaarten zijn de populaire *characters* Gonnie en Gijsje afgebeeld. Jonge ouders krijgen ze cadeau bij de *GroeiGids 0-4 jaar*, die zij na de geboorte van hun kind van het consultatiebureau ontvangen. Anneke Kesler, hoofdredacteur *GroeiGids*: 'Met deze actie hopen we ouders nog bekender te maken met het BoekStartprogramma en ze bewust te maken van hoe leuk en belangrijk voorlezen is, ook voor baby's.' Een tip voor ouders: maak een foto van je kind met de mijlpaalkaart en laad de foto direct in de GroeiApp. [JA] iScen
groeigids.nl

Prentenboeken top-10 Nationale Voorleesdagen

Ssst! De tijger slaapt van Britta Teckentrup (Gottmer) wordt Prentenboek van het Jaar 2018. Het boek staat centraal tijdens De Nationale Voorleesdagen (24 januari tot en met 3 februari), die in de ochtend van woensdag 24 januari 2018 landelijk worden gestart met het Nationale Voorleesontbijt. Naast dit boek hebben Nederlandse jeugdbibliothecarissen negen andere prentenboeken gekozen uit het aanbod van 2016, die de Prentenboek TopTien compleet maken: *Gewoon zoals je bent* van Jonny Lambert (Veltman), *Slaap maar fijn, bouwterrein* van Sherri Duskey Rinker en Tom Lichtenfeld (Moon), *Antonia* van Anke de Vries en Piet Grobler (Lemniscaat), *De kusjeskrokodil* van Jozua Douglas en Loes Riphagen (De Fontein), *Alberts Boom* van Jenni Desmond (Lemniscaat), *Ik ben bij de dinosaurussen geweest* van Edward van de Vendel en Floor de Goede (Querido), *Mijn potje* van Anita Bijsterbosch (Clavis), *Mmm... een taart!* van Susanne Strasser (Hoogland & Van Klaveren) en *Nog even mijn haartjes wassen* van Jörg Mühle (Gottmer). Speciaal voor De Nationale Voorleesdagen komt het Prentenboek van het Jaar uit in een mini-editie voor € 4,95 inclusief app. [JA] iScen

Lessuggesties Woutertje Pieterse Prijs

Met Lieke van Duin schrijft Jos van Hest lessuggesties bij het winnende boek van de Woutertje Pieterse Prijs. Dit jaar: *Stella, ster van de zee* van Gerda Dendooven (zie ook p. 9). 'Praktisch, bondig en enthousiasmerend,' zegt Van Hest, 'zo proberen wij de lessuggesties te schrijven. Als docent moet je er direct mee aan de slag kunnen. We bedenken verschillende opdrachten zodat er iets te kiezen valt, meesters en juffen hoeven natuurlijk niet alles te doen. Een van de thema's dit keer is "anders zijn"; Stella is een reuzin. De tekening die Dendooven maakte van Stella met haar adoptieouders deed me denken aan een foto van Diane Arbus van een man van 2,21 meter en zijn kleine ouders. Toen ik de foto naast de tekening legde, bleken er ook qua compositie overeenkomsten te zijn. Het verhaal bij de tekening kennen de kinderen, maar wat zou het verhaal achter de foto zijn? En: *Stella* is een sprookje, reuzen bestaan niet echt, maar deze foto is wél echt – hoe zit dat? Het gesprek kan ook gaan over inleving: hoe is het voor ouders om zo'n groot kind te hebben? Hoe is het voor het kind zelf? Zo maak je het verhaal toegankelijk en verhoog je het leesplezier.' [JA] iScen
woutertjepieterseprijs.nl/lessuggesties

ILLUSTRATIE GERDA DENDOOVEN

FOTO DIANE ARBUS

Uit: *En toen, Sheherazade, en toen?*

Ideële werelden op papier

BEELDTAAL – Haar gewaagde kleur-gebruik wordt alom geprezen, maar er is meer. Ieder verhaal dicteert zijn eigen vorm, toont het werk van Annemarie van Haeringen.

DOOR JOUKJE AKVELD

Gitzwart is de lucht op de dag dat Siën vertrekt. Gitzwart is ook de wolk waaruit Annemarie van Haeringen het prentenboek *Siens hemel* laat ontstaan. Vormgeefster Tessa van der Waals liet twee lagen zwarte inkt over elkaar drukken om de donkerte nog intenser te maken, de zwartheid nog dieper.

Wie het heeft over het werk van Annemarie van Haeringen heeft het vaak over kleur. Haar palet wordt beschouwd als uitbundig en gedurfd: karmijnrood, fuchsiaroze, fluorescerend groen – onstuimige kleuren die met een gewone vierkleurendrukpers nauwelijks te realiseren zijn. Daarom voegen haar uitgevers soms een extra pms-kleur toe: ultramarijn voor *Onder water, boven water* (1996), lichtoranje voor het omslag van *Kleine Ezel en de durfal* (2009). Maar *Siens hemel*, het vorig jaar verschenen kleine, dappere verhaal van Bibi Dumon Tak over het verlies van een huisdier en de rouw die daarop volgt, vertrekt juist vanuit het tegengestelde van kleur: zwart hoort niet bij het spectrum waartoe rood, blauw en geel behoren. Het is de optische versie van het ontbreken van alle licht. En licht is precies wat voor de drie familieleden ontbreekt op de dag dat hun geliefde hond Siën sterft. Door uit te gaan van zwart bedacht Van Haeringen een nieuwe beeldtaal om uitdrukking te geven aan het verdriet. Met een breekbaar wit lijntje tekent ze de mand waarin Siën haar laatste adem uitblaast. Pas gaandeweg sluipt er meer kleur op de bladzijdes, verandert de zwarte wolk in de contouren van een hond en ontstaat er ruimte voor troost.

Eigen boeken

Met drie Gouden en twee Zilveren Penselen, een Zilveren Griffel en drie Vlag & Wimpels hoort Annemarie van Haeringen (1959) tot de meest gelauwerde illustratoren van ons

land. Onlangs kwam daar een nominatie voor de Best Verzorgde Boeken bij voor *Siens hemel*. Een prijs die haar extra blij maakt omdat het belang van een goede vormgever in haar ogen zo vaak wordt onderschat. Zelf werkt ze al jaren nauw samen met Tessa van der Waals. ‘Tessa bedenkt voor elke schrijver met wie ik werk een andere letter,’ vertelde ze in een interview. ‘Zij zorgt ervoor dat mijn boeken zich blijven onderscheiden in het grote aanbod.’

Prentenboekenmaker noemt Van Haeringen zich in de eerste plaats – daarna volgt pas tekenaar. ‘Mijn eigen prentenboeken vormen de kern van m’n werk, die komen helemaal uit mezelf.’ Sinds haar debuut *Kattesprongen en reuzestappen* (1985) evolueerde haar werk van gedetailleerde aquarel- en inktillustraties naar grillige lijntekeningen met veel ruimte voor het papier. Ze koos voor het vak uit verlegenheid, zei ze eens: ‘Mijn werk biedt me een vlucht uit de werkelijkheid. In een tekening kan ik een ideële wereld laten ontstaan, een leven ernaast waar ik blij van word.’

Deze maand verschijnt een nieuw eigen prentenboek: *Ossip en de onverwachte reis*. Een verhaal over een kabouter die min of meer per ongeluk een reeks avonturen in tuimelt door het volgen van een rode draad. Bij Van Haeringen dicteert het verhaal altijd de vorm. Niet vanuit vernieuwingsdrift of een hang naar experimenteren ontstaan nieuwe stijlen en technieken, maar omdat het verhaal daarom vraagt. In het geval van *Ossip* betekent dat een omslag opgetrokken uit rode inktlijnen. Alsof het gebladerte en de dieren die zich ertussen bevinden door de rode draad zélf zijn gelegd. De enige die er in vol kleurenornaat tegen afsteekt is Ossip, zwiepend aan zijn draad.

Samenspel tekst en beeld

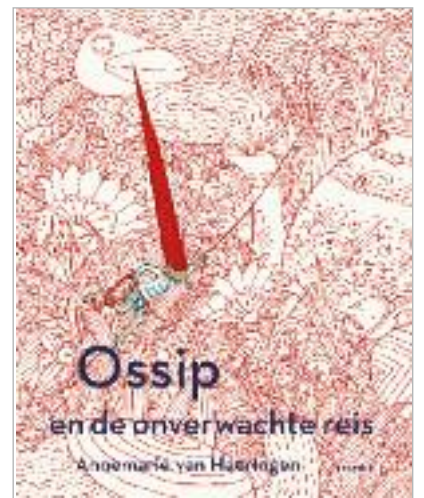
Toch bestaat Van Haerengens werk voor een belangrijk deel uit samenwerkingen met anderen. Naast de boeken die ze met Dumon Tak maakt, illustreerde en animeerde ze de dierenverhalen van Toon Tellegen en werkt ze al meer dan twintig jaar samen met Rindert Kromhout met wie ze de populaire Kleine Ezel-serie bedacht. Recent voegde ze twee grote namen aan het rijtje toe: Gideon Samson en Imme Dros. Van Haerengens platen bij een berijmde versie van de Ark van Noach door de Duitse dichteres Cornelia Boese vonden ze bij haar Nederlandse uitgeverij Leopold schitterend, maar de nogal letterlijke weergave van het bekende Bijbelverhaal had in hun ogen geen meerwaarde. In plaats daarvan vroegen ze Gideon Samson een nieuwe tekst te schrijven, ‘een kinderboekenschrijver die eigenlijk geen oninteressante boeken kan maken,’ aldus *NRC*. Samson legde het perspectief verrassend bij God, maakte van Noach een eigenwijze wereldburger en de ark een geslaagde coproductie van de twee. Hier toont zich dat de kwaliteit van een prentenboek écht bepaald wordt door het samenspel tussen tekst en beeld, schreef *NRC* over *Alle dieren drijven*. ‘Waar de tekst van de Duitse Boese het gewone in Van Haerengens illustraties benadrukt, zie je pas dankzij Samsons verhaal hoe bijzonder ze zijn.’

Duizend-en-een-nacht

Aan die andere, nieuwe samenwerking legde Van Haeringen tijdens het schrijven van dit artikel de laatste hand. *En toen, Sheherazade, en toen?* wordt een hervertelling van de verhalen van duizend-en-een-nacht, een bijna tweehonderd pagina’s tellende sprookjesuitgave in half linnen band van de auteur die eerder succesvol de *Odysee* en de *Ilias* bewerkte. De klassieke Arabische verhalen zitten vol vervaarlijke djinns, zwervende zeemannen en pratende dieren – en dan zijn er nog de erotische passages die het cement vormen van de raamvertelling, waarin Sheherezade de Perzische koning er met haar vertelkunst van probeert te weerhouden jonge maagden te vermoorden uit wraak voor het overspel van zijn vrouw. Paginagrote illustraties maakt Van Haeringen voor het boek, vrijstaand en beeldvullend, vol terugkerende patronen. Een staalkaart van haar kunnen? In elk geval een overvloedige verzameling fantasierijke tekeningen die de Oosterse wereld tot leven brengen – precies waar het boek om vraagt. ●●●

Uit: *Siens hemel*

Recent geïllustreerd door Annemarie van Haeringen

Siens hemel, Bibi Dumon Tak. Querido, € 12,50 (5+)

Ossip en de onverwachte reis. Leopold, € 14,99 (4+)

Alle dieren drijven, Gideon Samson. Leopold, € 14,99 (4+)

En toen, Sheherazade, en toen? – uit de verhalen van duizend-en-een-nacht, verteld door Imme Dros. Leopold, € 24,99 (9+) verschijnt september

Bijzondere beeldverhalen

- Drie eekhoorns, starende baby's en een trein vol spiegelgezichten – in de vierde bundel stripgedichten *De zombietrein* laten dichter Edward van de Vendel en illustrator Floor de Goede zien hoe ze het door hen zelf uitgevonden genre tot in de puntjes beheersen. In tekst en tekeningen wordt gedacht, getreurd, gekrompen, verkleind en groot gegroeid. De kleurrijke strips hebben steeds een ander karakter en verduidelijken de gedichten, maar geven daar ook een eigen interpretatie van. (Querido, 8+)
- Ella uit *Thornhill* van Pam Smy is net verhuisd en kijkt vanuit haar nieuwe kamer uit op een groot vervallen huis: Tornhill. Op de paginagrote, duistere tekeningen zie je hoe ze in de verwilderde tuin een meisje denkt te zien en op onderzoek uitgaat. Tussen de tekeningen door lees je in aparte hoofdstukken het dagboek van Mary, een van de laatste bewoners van dit opvanghuis voor meisjes. Een graphic novel voor 11+ waarin tekst en beeld op een geraffineerde manier samenkomen (Ploegsma, 11+, verschijnt in augustus). [A7]

Vakantielezen

Na de zomervakantie komen leerlingen vaak weer op school met een terugval in leesvaardigheid. Om te stimuleren dat zij ook in de vakantieperiode blijven lezen is het project 'Vakantielezen is leuk!' ontwikkeld. Kinderen krijgen vlak voor de zomervakantie een vakantieleestas mee naar huis met daarin zelfgekozen leenboeken, taalspelletjes en beloningsmaterialen. Tijdens de vakantie zijn er samenleesmomenten waarop leeservaringen worden uitgewisseld met anderen, wordt er geknutseld naar aanleiding van boeken of worden er andere activiteiten ondernomen. Daarbuiten houden kinderen via social media contact met de leesconsulent van de bibliotheek. 'Vakantielezen is leuk!' wordt ondersteund door Stichting Kinderpostzegels en stimuleert de betrokkenheid en het enthousiasme van alle partijen die bij de leesopvoeding betrokken zijn: de school, de bibliotheek, de leerlingen en de ouders. Deze zomer zijn er honderd scholen in krimpregio's geselecteerd om deel te nemen aan het project. Voor andere scholen is (nog) geen gesubsidieerd traject beschikbaar, maar zij worden uitgenodigd om hun eigen vakantieleesproject te ontwikkelen. Hiervoor is een draaiboek beschikbaar. [A7] leesplan.nl/basisonderwijs/praktische-tips

FOTO GETTY IMAGES

VakantieBieb online

Vanaf 1 juni gaat de VakantieBieb weer online met dit jaar speciale aandacht voor de basisschoolleeftijd. In totaal worden er zestig e-boeken gratis beschikbaar gesteld die tot en met 31 augustus kunnen worden gelezen via de VakantieBieb-app. In de uitleenkast staan onder meer *Boze drieling* van Paul van Loon, *Verdacht* van Carry Slee, *Keverjongen* van E.M. Leonard, *Klem!* van Mirjam Oldenhavé en *Het toernooi van Gorlan* van John Flanagan. Nieuw dit jaar is de klassenchallenge, waarin Paul van Loon en Mirjam Oldenhavé kinderen uitdagen om een zomer verhaal met beelden of woorden af te maken. De klas kan hiermee een pakket van vijftwintig boeken winnen voor de schoolbibliotheek. Deze actie loopt tot eind juni; de prijzen worden op 5 juli uitgereikt. Ook de individuele winactie uit vorige jaren blijft bestaan. Kinderen die voor 31 augustus een brief, kaart, tekening of knutselwerk per post versturen, waarin zij aangeven welk e-boek uit de VakantieBieb ze het leukst vinden en waarom, maken kans op een iPad mini. [A7]

vakantiebieb.nl

‘Liever spanning dan gruwel’

Kinderjury Senaatslid Ole Visser (11 jaar) uit Amersfoort is gek op lezen. Hij heeft sinds groep zeven zijn eigen boekenblog en timmert als Senaatslid flink aan de weg.

‘Boeken zijn leuk, je kunt je fantasie gebruiken en er je eigen beeld bij maken. Ik houd veel van spannende boeken, maar meer van spanning dan van gruwel. Als het te bloederig wordt, maken sommige mensen er gruwelijke beelden bij. Bij mij wordt het dan meer een tekenfilmachtig beeld. Dat gaat helemaal vanzelf. Ik zit compleet in het verhaal en stel me voor hoe de hoofdrolspeler zich zou voelen.

Het is leuk om Senaatslid te zijn! Het *Jeugdjournaal* heeft een filmpje gemaakt van onze eerste bijeenkomst in het Kinderboekenmuseum. Ook op school ben ik actief. Samen met juf Kasthury van de bibliotheek Eemland heb ik een voorlichting gegeven op een andere school in Amersfoort. Daar heb ik iedereen opgeroepen om te stemmen. We zijn ook begonnen met een project om tussen de middag elkaar voor te lezen. Verder heb ik me aangemeld als ambassadeur bij de Stichting Zwerfboek en schrijf ik recensies voor mijn eigen boekenblog: dezewiljelezen.nl. [A7]

FOTO CHRIS VAN HOUTS

De Kinderboekenparade

De Kinderboekenparade wordt op 11 juni in het Kinderboekenmuseum in Den Haag groots gevierd. De hele dag staan de activiteiten in en rond het museum in het teken van avontuur, zeevaarders, ontdekkingsreizen, piraten en zeemeerminnen onder het motto ‘De zeven zeeën rond’. Tussen 11:00 en 17:00 uur kunnen bezoekers workshops volgen, optredens bijwonen, rocken met Paul van Loon, meezingen met Tosca Menten, piraat worden met Reggie Naus en zeemonsters tekenen met illustrator Thé Tjong-Khing. In het MediaLab zijn nieuwe eBooks en apps om te lezen en uit te proberen. Dikkie Dik en Dolfje Weerwolfje lopen rond om pootjes te schudden en met kinderen op de foto te gaan. Het hoogtepunt van de Kinderboekenparade vormt de uitreiking van de Prijs van de Kinderjury. De twaalf Senaatsleden maken in een besloten bijeenkomst bekend welke boeken de Prijs van de Kinderjury en de Pluim van de Senaat hebben gewonnen. De toegang tot het Kinderboekenmuseum is de hele dag gratis. [A7]

kinderboekenmuseum.nl

De nieuwe Kinderboekenambassadeurs

Op het congres Lezen Centraal zijn Hans en Monique Hagen geïnstalleerd als nieuwe kinderboekenambassadeurs. Twee jaar lang gaan de ‘ambassadeurs’ extra aandacht vragen voor kinder- en jeugdliteratuur en poëzie in het bijzonder onder het motto: ‘Lees poëzie-tief, elke dag een gedicht.’

‘Als ambassadeurs willen we ons ervoor inzetten dat zoveel mogelijk mensen gaan lezen. Leerkrachten, pabostudenten en ouders motiveren wordt een belangrijke missie. Uit onderzoek blijkt dat kinderen een rolmodel nodig hebben. Dat zijn leerkrachten, maar toch vooral ouders. Als die niet lezen, beginnen kinderen er zelf ook minder snel aan. We willen collega-schrijvers vragen: probeer met de school die jou uitnodigt af te spreken dat ouders bij het klassenbezoek aanwezig mogen zijn. Of stel voor om een ouderavond op dezelfde dag te organiseren met een schrijverslezing aan het begin. Ook gaan we tijd investeren in het bereiken van nieuwe Nederlanders. We zijn laatst in Zeewolde geweest waar we zo’n zestig kinderen met hun ouders hebben ontmoet in een AZC. Dat was zo’n bijzondere dag. We hebben gedichten gelezen, samen gezongen en elkaar verteld wat we het liefst zouden wensen. Elk gezin heeft het prachtige prentenboek *Een boek voor jou* gekregen met een dwarsdoorsnede van de Nederlandse kinderliteratuur.’ [A7] lezen.nl

FOTO JÜRGEN KOOPMANSCHAP

‘Er zijn niet te veel olifanten, er zijn te veel hekken!’

NIEUW BOEK – Joukje Akveld, redacteur van *Lezen*, trok door Zuid-Afrika en schreef daarna een non-fictie kinderboek over het botsen tussen mens en dier.

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

Het was de reis van haar leven: de maanden waarin Joukje Akveld tussen oktober 2015 en maart 2016 Zuid-Afrika doorkruiste. Dit keer niet als safaritoerist, zoals tijdens haar eerste Zuid-Afrika bezoek dertien jaar geleden, maar als bezorgde wereldburger en schrijver-journalist. Ze wilde met eigen ogen zien hoe groot het conflict tussen mens en dier in de Afrikaanse wildernis is, en hoe ernstig de gevolgen. Over wat ze allemaal zag en hoorde van alle dierenredders schreef ze *Wij waren hier eerst*.

Dwars door Zuid-Afrika

‘Alles bij elkaar was het een omvangrijk project,’ vertelt Akveld over de ontstaansgeschiedenis van de opvolger van *Een aap op de wc* (2015), haar non-fictieboek over Blijdorps diertuinieren tijdens het bombardement op Rotterdam in 1940. ‘Het idee om over Zuid-Afrika te schrijven dateert al uit 2014. Maar hoe ik dat moest doen? Pas na gesprekken met de uitgever wist ik dat het een boek zou worden over het botsen tussen mensen en wilde dieren als gevolg van het gevecht om ruimte. Vervolgens ben ik heel lang, heel veel gaan uitzoeken. Toen ik las over vrijwilligersprojecten in wildparken en speciale opvangcentra voor bedreigde en gewonde dieren, wist ik direct, dat is dé manier om voor dit boek op ontdekkingstocht te gaan. Gewoon al die projecten bezoeken. Meewerken als vrijwilliger. En zo heb ik het gedaan. Na mijn aankomst in Kaapstad ben ik met een huurauto dwars door Zuid-Afrika naar Durban aan de oostkust gereisd en van daaruit verder naar het noorden. Ik had een route gepland maar ben daar onderweg wel van afgeweken. Sommige mensen die ik wilde spreken waren onbereikbaar. Anderen kwam ik toevallig op het spoor. Zoals Nick Chevallier, de cameraman in het hoofdstuk over de leeuwen. Ik wist dat hij mederegisseur was van *Blood Lions*, een documentaire over georganiseerde trofeejachten waarbij leeuwen op een gruwelijke manier speciaal worden gefokt om te worden doodgeschoten. Toen ik ontdekte dat hij in Houtbaai woonde, waar ik op dat moment verbleef, heb ik hem diezelfde avond nog geïnterviewd.’

Optimist of pessimist?

‘Geboren voor een kogel’ luidt de titel van dat leeuwenhoofdstuk. ‘En eigenlijk,’ zegt Akveld, ‘zou je dat boven bijna alle dertien hoofdstukken kunnen zetten. Alleen de walvis komt er betrekkelijk goed vanaf. Sinds het ecotoerisme floreert, is hij levend meer waard dan dood. Wie wil er niet thuiskomen met een foto van een bultrug? Of

nog beter, een orka? “De Willy-show./ Dat levert geld op./ En daar gaat ’t om,” is niet voor niets het motto bij het walvissenhoofdstuk. Maar verder geldt,’ vervolgt Akveld, ‘groot of klein, als je ze kunt opeten, geld aan ze kunt verdienen of als boer last van ze hebt – in Afrika zijn beesten hun leven niet zeker.’

Of dit ooit nog goed komt? Akveld: ‘Dierenredders zijn te verdelen in de waanzinnige optimisten en de superpessimisten die denken dat *the point of no return* al lang gepasseerd is. Mijn verstand sluit zich aan bij de laatsten. Vandaar mijn aan Gerard Reve ontleende motto “Het gaat slecht, verder gaat het goed.” Maar ik wil meer uitdragen dan alleen somberheid. Ik schrijf voor kinderen. Die moet ik wel een opening naar de toekomst bieden.’

Onzichtbare getuige

Daarom schreef Akveld het boek als een *fly on the wall*, als een onzichtbare getuige die bij monde van anderen – de parkwachters, de vrijwilligerscoördinatoren, de safari-leiders – vertelt over de stand van het Afrikaanse wildleven. ‘Ik wilde niet een “Joukjes avonturen in Afrika” schrijven,’ aldus Akveld. ‘Het gaat niet over mij, of over hoe optimistisch of pessimistisch ik ben. Dat maakte het schrijfproces overigens niet eenvoudig. Omdat ik zelf ook als vrijwilliger heb meegeholpen kon ik niet altijd om mijzelf heen. Soms voer ik mijzelf daarom toch op. Zo zijn er in het hoofdstuk over de wilde hond vijf toeristen die de Big Five willen zien en eentje die voor de wilde honden gaat.’ Lachend: ‘Dat ben ik. In “Waar is Willy” vraag ik, vermomd als Canadees kind, de walvisspotter wanneer de orka zich nog eens vertoont. En in het luipaardenhoofdstuk tref je mij als vrijwilliger nummer vier. De lastige vragensteller.’

Dit soort speelse ingrepen in de werkelijkheid doet Akveld bewust. Het brengt de nodige lucht in haar verhaal, vindt ze. Toch benadrukt ze dat alles feitelijk klopt. De research die ze deed is indrukwekkend. In haar tot de nok met boeken gevulde tuinhuis – Akvelds werkplek – staat inmiddels ruim anderhalve meter Zuid-Afrika-literatuur. Slangenbijbels, vogelgidsen, neushoornboeken, Akveld las alles. ‘Ik ben neerlandicus en geen bioloog,’ licht ze haar ijver toe. ‘Voordat ik vertrok was een slang voor mij een slang. De zwarte mamba, ja, die kende ik nog wel. Maar als je zo’n boek als *Wij waren hier eerst* wilt schrijven moet je boven je onderwerp staan.’

Steeds een ander verhaal

Een van Akvelds inspiratiebronnen is *The Impossible Five*, waarin schrijver-fotograaf Justin Fox zijn zoektocht naar Afrika’s moeilijkst vindbare zoogdieren beschrijft. Akveld ontmoette Fox; ze wilde meer in haar boek dan de leeuw, olifant en neushoorn, de bekendste beesten die met uitsterven worden bedreigd. Dat betekent niet dat ze geen eigen hoofdstuk hebben. Daarbij valt op dat Akveld steeds een andere invalshoek kiest. ‘Makkelijk was dat niet,’ bekennt ze. ‘De neushoorn en olifant bijvoorbeeld zijn beide stropersslachtoffers. De een vanwege zijn hoorn. De ander vanwege zijn slag-tanden. Ik wilde niet twee keer hetzelfde verhaal. In het olifantenhoofdstuk vertel ik daarom niet over de slachtpartijen, maar over geboorteregulering via de prikpil, die vanuit helikopters in de olifantenkont wordt geschoten. Dat er op sommige plekken te veel olifanten zouden zijn en ze dus afgeschoten moeten worden, is onzin. In wildparken is gewoon onvoldoende ruimte. Er zijn niet te veel olifanten, maar te veel hekken. Dat is het probleem.’

Dit is niet Disneyland!

Een van Fox’ *impossible five* is de luipaard. ‘De stille stalkers van de bush’, noemt Akveld deze grote katten. In het slothoofdstuk beschrijft ze hoe ze als vrijwilliger bij Wildlife ACT er vier keer eentje heeft gezien. ‘Dat noem je nou geluk,’ lacht ze. ‘Zeker als je weet dat het luipaard mijn favoriet is. Ze zijn slim, geruisloos en passen zich aan. THIS IS ZULULAND, NOT DISNEYLAND! stond er op de T-shirts van de mensen bij Wildlife ACT. Voor mij is dat zinnetje alleszeggend. Want wie waren hier nou eerst?’ ●●●

Wij waren hier eerst & Mijn kleine safari

Wij waren hier eerst is een non-fictie kinderboek van schrijver-journalist Joukje Akveld. In dertien hoofdstukken schrijft ze over het *human-wildlife-conflict* in Zuid-Afrika, de gevolgen daarvan en de dierenredders die de situatie proberen te verhelpen. Ieder hoofdstuk zoomt in op een dier, variërend van de pinguïn tot het nijlpaard. Kaartjes, feitjes, anekdotes en kleurenfoto's verlichten de hoofdstukken. Voor het benodigde Afrikaanse DNA maakte de vermaarde Zuid-Afrikaans Piet Grobler sierlijke illustraties. Naar aanleiding van Akvelds Afrika-reis verschijnt in oktober nog een titel (een samenwerking met Justin Fox): *Mijn kleine safari* is een conceptmatig boek voor jonge kinderen waarin Akveld met behulp van wildlife-foto's tegenstellingen en begrippen duidt. *Wij waren hier eerst*, Joukje Akveld & Piet Grobler (ill). Gottmer, € 24,99 (10+)

Schrijver worden kun je leren

AMBACHT – Om schrijver te worden hoef je geen geboren genie te zijn die de meesterwerken uit zijn mouw schudt. Schrijven is ook een ambacht en een ambacht kun je leren, net als het stimuleren van creativiteit. Succesvolle schrijvers en dichters als Benny Lindelauf (Scriptplus), Buddy Tegenbosch (cursus Annemarie Bon), Tjitske Jansen, Ester Naomi Perquin en Niña Weijers (Schrijversvakschool, alle drie) hebben eerst een opleiding creatief schrijven gevolgd voor ze doorbraken.

Over creatief schrijven en de opbrengsten daarvan voor het basis- en voortgezet onderwijs.

SAMENGESTELD DOOR EVA GERRITS, BRON: 'ZO FIJN DAT HET NIET FOUT KAN ZIJN.' DE INVLOED VAN (RE)CREATIEF SCHRIJVEN OP LEZEN, EMY KOOPMAN. ONDERZOEKSPUBLICATIE IN DE STICHTING LEZEN REEKS [iLezen](#)

Veel jongeren schrijven

Relatief veel jongeren schrijven, vooral twaalf- tot negentienjarigen: 13,2 procent van deze leeftijdsgroep schrijft. In een onderzoek van het Nationale Jeugdraadpanel lag het aantal schrijvende jongeren tussen de twaalf en achttien nog veel hoger: bijna de helft van deze respondenten gaf aan 'weleens' uit zichzelf te schrijven (bijvoorbeeld dagboeken, verhalen, gedichten, songteksten). Ook hebben schrijvende jongeren een goed imago volgens de Nationale Jeugdraad: 'Ze worden interessant en niet raar gevonden.' Voor jongeren is naast het plezier vooral het uiten van gevoelens en het verwerken van ervaringen belangrijk. Ruim een derde van de jongeren laat de zelfgeschreven teksten ook lezen of horen aan anderen.

Effecten

Volgens wetenschappelijk onderzoek lijkt creatief schrijven de betrokkenheid bij het lezen van literaire teksten te vergroten. Vooral praktijkervaringen met creatief schrijven zijn positief: docenten zien dat

taalvaardigheid, leesinteresse en leesplezier toenemen. Theoretici, vooral diegenen die zelf *creative writing* doceren, prijzen enerzijds de technische aspecten: het oefenen met literaire en narratieve middelen en het uitbreiden van de woordenschat. Anderzijds loven zij het feit dat creatief schrijven een beroep doet op de verbeelding: je stelt je gebeurtenissen, wezens en objecten voor die op het moment zelf niet aanwezig zijn en die je misschien zelfs nog nooit hebt ervaren of gezien. Bovendien kan creatief schrijven voor leerlingen een verrijkende ervaring zijn die hun zelfvertrouwen versterkt en hun een nieuwe manier kan bieden om betekenis te geven aan hun ervaringen.

Geïntegreerd lees- en schrijfonderwijs

Veel middelbare scholieren beleven weinig leesplezier. Tegelijkertijd suggereert onderzoek van de Nationale Jeugdraad onder een panel van twaalf- tot achttienjarigen dat jongeren wél heel positief tegenover schrijven staan. Als middelbare scholieren schrijven leuker vinden dan lezen, ligt het voor de hand dat schrijven een weg kan zijn naar leesplezier. Basisschoolkinderen vinden het vaker leuk om te lezen en juist niet om te (leren) schrijven. Bij hen kan zowel (voor)lezen als een vrijere, maar helder ingeleide omgang met schrijfp opdrachten de weg naar schrijfplezier zijn. Aangezien kinderen vooral moeilijk vinden wat ze nog niet goed kennen, is het aan te bevelen om vanaf de vroegste leeftijd (voor)lezen en creatief schrijven samen te onderwijzen. Volgens Mariet Lems, een actieve pleitbezorger van creatief schrijven op de basisschool, stimuleert het betrokkenheid en gelijkwaardigheid bij basisschoolleerlingen. Het feit dat er geen 'foute' creatieve teksten zijn, maakt dat ook het zelfvertrouwen van leerlingen die normaal minder goed meekomen kan groeien. Zo kan creatief schrijven bijdragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling én aan beginnende taalvaardigheid en geletterdheid.

De Schoolschrijver

Gedurende een half schooljaar is een kinderboekenschrijver op school te gast. Samen met een deel van de klassen gaat deze dertien keer iets doen rondom verhalen: (voor)lezen, schrijven, verhalen

verzinnen, praten over boeken en op bibliotheekspeurtocht. Doel: het vergroten van de belangstelling voor literatuur en het plezier in schrijf- en leesonderwijs.

De Schoolschrijver richt zich vooral op taalzwakke scholen; vanwege de belangstelling van reguliere scholen ontwikkelt De Schoolschrijver momenteel maandprogramma's.

Ook organiseert De Schoolschrijver trainingen voor leerkrachten.

deschoolschrijver.nl

Lestips

Schrijfdocent Mariet Lems ontwierp met *Weten waar de woorden zijn* een inspirerende methode creatief schrijven voor basisschoolleerlingen. Met illustraties, tips en stappenplannen.

Weten waar de woorden zijn, Mariet Lems. Saam Uitgevers, € 52,-

Laat maar Lezen

Online lessenreeks creatief schrijven voor het basisonderwijs, ontwikkeld door voormalig docent Nederlands en taaldidactiek Annelies Karelse.

laatmaarlernen.nl

De Talentuin

Schrijfdocent en onderwijsadviseur Miriam Janssen gaf tien jaar lang gastlessen verhalen en gedichten schrijven in het basisonderwijs en traint basisscholen in het geven van creatief schrijfonderwijs. Zij maakte twee leerlijnen: 'Gedichten en verhalen in de stellingen' (Rijnbrink 2016) voor groep 5 t/m 8 en 'Literatuur & lezen' (Stadkamer Zwolle 2016): van lezen naar schrijven.

detalentuin.nl

Angstzweet

Docent Caroline Wisse-Weldam laat leerlingen in 3 vmbo spannende verhalen lezen en schrijven. Leerlingen gaan uit van hun eigen angstervaringen en van een gezamenlijke analyse van spannende elementen in jeugdthrillers. Samen maken ze een verhaalskelet en het begin van een spannend verhaal, dat ze individueel verder afmaken.

nederlands.slo.nl

Wat bevordert creatief schrijfonderwijs

- Een omgeving die de waarde van schrijven onderschrijft
- Een positieve emotionele sfeer
- Een enthousiaste leerkracht die benadrukt dat het niet fout kan zijn
- Betekenisvolle opdrachten, op basis van eigen ervaringen
- Uitdagende, maar niet bedreigende opdrachten
- Meerdere, niet al te omvangrijke opdrachten
- Afwisseling tussen opdrachten; keuzemogelijkheden voor de leerlingen
- Oriëntatie op onderwerp en vorm: prikkelen van de verbeelding, samen nadenken
- Duidelijke instructies
- Via (voor)lezen en samen bespreken ontdekken hoe teksten in elkaar zitten
- Elkaar opbouwende kritiek geven – peer feedback aan de hand van samen opgestelde criteria
- De eigen tekst herschrijven naar aanleiding van de peerfeedback
- Voorlezen van de eigen opdracht op basis van vrijwilligheid
- Nadruk op proces in plaats van op eindproduct, ook in eventuele becijfering

Daedalus en Icarus

Docent Joyce Bunt integreert voor het gymnasium het schrijven van een verhaal met het lezen van de mythe van Daedalus en Icarus. Ter inspiratie voor het samen bedenken van een verhaal gebruiken leerlingen 'verhaaldobbelstenen'. De verhalen worden klassikaal besproken en individueel uitgewerkt. Pas na het bespreken en verbeteren van de teksten lezen leerlingen Ovidius' verhaal, met de instructie te letten op verhaallijn en metaforen. Daarna mogen zij hun verhaal nogmaals verbeteren.

nederlands.slo.nl

Het nieuwe schrijven

Acht verschillende workshops voor de bovenbouw van havo-vwo, ontwikkeld door literaire organisatie Wintertuin, gemodelleerd naar de bacheloropleiding Creative Writing aan ArtEZ. Leerlingen schrijven bijvoorbeeld een zeer kort verhaal of een theatertekst, onder begeleiding van een jonge schrijver. Als doelen stelt Wintertuin schrijfplezier en het vergroten van de uitdrukkingsvaardigheid voorop.

wintertuin.nl/talent/het-nieuwe-schrijven

FOTO ADOBE STOCK

Tussen prijs en praktijk

VERANTWOORD LEZEN IN DE PUBERTEIT – Nederlandse tieners, in de meest cruciale fase van hun leescarrière, zijn een lastig te bereiken groep. Na de overstap naar de middelbare school verliezen veel kinderen hun leesplezier, zo blijkt uit cijfers. Hoe kunnen ze met slim gekozen boeken voorbereid worden op de klassiekers, waarvan we hopen dat ze die later gaan lezen?

DOOR PJOTR VAN LENTEREN

Voor tieners en hun docenten Nederlands is dat een belangrijke vraag. Er zijn slechts twee prijzen: die van het publiek (Jonge Jury) gaat meestal naar vlot schrijvende, goed verkopende auteurs als Mel Wallis de Vries en Heleen Vreeswijk; die van de vakjury (Gouden Lijst) naar jeugdliteraire meesterstukken, zoals een maand geleden naar *Hoe Tortot zijn visserhart verloor* van Benny Lindelauf, met illustraties van Ludwig Volbeda. Dat is onmiskenbaar een magistraal werk over legerkok Tortot, die met minimale middelen zijn soldaten elke dag weer laat smullen en bevriend raakt met de jonge deserteur George, van wie de benen zijn afgehakt. Samen overleven ze het ene na het andere hachelijke avontuur. Maar het is de vraag of de onderbouw voor deze ironische en actuele kritiek op oorlog nu massaal de chicklit, de fantasy en de thrillers opzij gaat leggen. Het hoeft misschien niet allemaal zo literair. Stap voor stap op een trap naar de literaire maan? Het is maar de vraag of het echt zo werkt. Voor alle leeftijden geldt hetzelfde: een boek moet direct aanspreken. Dan zijn we bereid om er meer moeite

voor te doen. Natuurlijk lezen veel mensen graag ‘makkelijke’ boeken, maar we lezen uiteindelijk liever iets omdat we het interessant vinden. En zo doen we, bijna per ongeluk, literaire ervaring op. Geweldig natuurlijk, als het stiekem allebei kan. Tieners lezen graag boeken waarin een hoop misgaat en dan de vraag volgt: wat zou jij doen? Boeken met een beetje seks, beetje pesten, beetje verboden ook al vinden ze dat nog best een beetje eng. Rauwe boeken, op het randje. En ook nog goed geschreven. Ze bestaan. In deze recente tienerboeken is het vragen om een literair ‘ongeluk’.

Borealis, Marloes Morshuis (Lemniscaat, 2016)

De Nederlandse Joppe is een van de honderdtachtig dertienjarigen die zijn ontvoerd naar een verborgen dorp op een berg in Alaska. Daar zullen ze de totale verwoesting van de aarde als gevolg van klimaatrampen afwachten en worden getraind om een nieuwe wereld op te bouwen. Op leven en dood. *Borealis* is een harde maatschappelijke jeugdroman in de traditie van Jan Terlouw, waarin Morshuis zelfs de dood van een favoriet personage niet schuwt.

Eilanddagen, Gideon Samson (Leopold, 2016)

Samson schrijft meestal voor achtstegroepers, maar ook brugklassers vinden de manier waarop hij over taboes schrijft erg spannend. In *Eilanddagen* krijgt de lezer het gevoel zélf onderdeel te zijn van een broeierige driehoeksrelatie. Met de spannendste eerste kus in de recente jeugdliteratuur.

Wie ik ben, Emiel de Wild (Leopold, 2015)

Terwijl zijn ouders zich druk maken om het vandalistische gedrag van hun zoon, worstelt scholier Jeroen zelf met een veel groter probleem. Zijn klasgenoot Jelmer heeft zelfmoord gepleegd en dat is Jeroens schuld. *Wie ik ben* heeft geen prijs gewonnen maar had in het rijtje bekroonde titels niet misstaan.

Het kankerkampioenschap voor junioren, Edward van de Vendel (Querido, 2015)

Misschien wel Van de Vendels grootste voltreffer is *De gelukvinder* (Querido, 2008), waarin hij het grotendeels echt gebeurde verhaal van een jonge Afghaanse vluchteling vertelt. In *Het kankerkampioenschap voor junioren* doet hij hetzelfde met de vijftienjarige patiënt Roy Looman, van wie Van de Vendel het verhaal van zijn strijd tegen die rotziekte swingend en humoristisch maar bovenal volstrekt levensecht opschrijft.

Alaska, Anna Woltz (Querido, 2016)

Ook zo'n schrijfster die het tienergenre in de vingers heeft en veel op de grens van groep acht en de brugklas schrijft. De hulphond Alaska is de bindende factor tussen brugklassers Sven en Parker, die allebei moeite hebben om een plek te vinden op hun nieuwe school, en overdag niets met elkaar te maken willen hebben.

Een Mann, Rindert Kromhout (Leopold, 2017)

Wie vooral bezig is met jongeren die niet graag lezen, zou bijna vergeten dat er ook leerlingen zijn die dat wél graag doen en zelf schrijver zouden willen worden. Voor die groep lezers is er de originele serie jeugd-literaire kunstenaarsbiografieën van Rindert Kromhout, waarvan *Een Mann* de nieuwste is, over Klaus Mann die zich als jonge schrijver in het onrustige München van het begin van de vorige eeuw in de schaduw voelt staan van zijn vader. Wat deze boeken zo uitzonderlijk maakt is dat ze niet zozeer over kunst gaan, maar over de makers en dat het vertelperspectief ligt bij kinderen in hun omgeving.

Er is geen vorm waar ik in pas, Erna Sassen (Leopold, 2017)

Sassen heeft haar vorm nu juist wél gevonden met dit boek. *Er is geen vorm waarin ik pas* verovert je zin voor zin met de wrange grappen en gênante missers van de zeventienjarige Tessel, die wat met haar getrouwde leraar Nederlands had. Gaandeweg wordt duidelijk dat de pijn die Tessel heeft veel groter is dan het verdriet om de beëindigde relatie.

De lovebus, Tjibbe Veldkamp (Querido, 2017)

Cathelijnn met de kinderwanten is in de schuurdiscotheek van Bar-dancing Boerema op zoek naar een gewillige jongeman. Ze is nieuwsgierig naar het 'gevoel van twee' en is duidelijk niet de enige. Twee omstanders kunnen de geschiedenis die zich dan ontwikkelt de volgende ochtend niet navertellen. Door de verrassende wendingen is deze als politiereconstructie opgezette jeugdroman ook nog eens razend spannend. ●●●

Jolanda van der Ven (37)

Leesbevorderaar: docent Nederlands aan het Mondriaan College in Oss, lid vakjury DLP

Raadt aan: *De nachtspelers* van Hilde van Cauteren (Davidsfonds), een boek dat aan de ene kant heel actueel over het winnen van stemmen en politieke beïnvloeding gaat en aan de andere kant sterke fantasy-elementen heeft 'die jongeren echt aanspreken'.

Marleen Derksen (46)

Leesbevorderaar: vijftien jaar docent Nederlands geweest bij het Laurenscollege en het Marnixgymnasium in Rotterdam, runt nu huiswerkinstituut

Raadt aan: *Zwarte zwaan* van Gideon Samson, ook al gaat dat over groep acht: 'meermalen voorgelezen in de klas, ze vinden de perspectiefwisseling, het open einde en het inktzwarte karakter van de hoofdpersoon fascinerend; wat wil je nog meer?'

Jörgen Apperloo (35)

Leesbevorderaar: docent Nederlands aan het Fioretti College in Lisse, boekenvlogger, jurylid Gouden Lijst

Raadt aan: *Hoe Tortot zijn visserhart verloor* 'natuurlijk, want het is een prikkelend en bijzonder geïllustreerd verhaal, dat met fantasievolle karakters en veel ironie de absurditeit van oorlog laat zien. Je zou er zelfs een les over de "alternative facts" van Trump uit kunnen halen.'

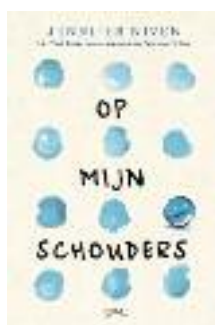
Er Was Eens

Dit schooljaar hebben meer dan duizend leerlingen meegedaan aan Er Was Eens, een landelijke wedstrijd voor vmbo basis-/kaderleerlingen. Deze verhalenwedstrijd, die wordt georganiseerd door Passionate Bulkboek, richt zich op geletterdheid, empathisch vermogen, taalontwikkeling en vooral leesplezier. Ter voorbereiding op de wedstrijd lezen leerlingen van alle deelnemende scholen een boek als inspiratie voor het eigen verhaal. Daarop volgt een workshop op school door een auteur en een lessencyclus van zeven lessen door de eigen docent, waarin les voor les een groepsverhaal ontstaat. Als alle verhalen zijn ingezonden beoordeelt een jury bestaande uit bekende Nederlanders de inzendingen. Drie genomineerde klassen krijgen bezoek van een filmploeg om een pitch te filmen. De winnende groep krijgt een feest op school aangeboden, waarvoor ook ouders, familieleden en vrienden worden uitgenodigd. Van alle ingezonden verhalen wordt een verhalenbundel samengesteld die naar alle deelnemers gaat. De komende schooljaren gaan ook mbo-leerlingen van het Albeda College en de pabostudenten van InHolland in de regio Rotterdam en Den Haag deelnemen aan Er Was Eens. [A7]

erwaseens.nu

Lees je beter online

Lijd je aan epilepsie en wil je lezen hoe andere patiënten met die dagelijkse onzekerheid omgaan? Lees *Alaska* van Anna Woltz. Ligt je babybroertje in het ziekenhuis? Dan herken je vast de ingewikkelde gevoelens van Michael uit *De schaduw van Skellig* van David Almond. Deze titels plus een heleboel andere zijn te vinden op leesjebeter.nl, de website met boeken voor patiënten, hun naasten en behandelaars die sinds dit voorjaar online is. Het register helpt bij het vinden van het juiste jeugdboek voor kinderen die ziek zijn en voor volwassenen die te maken hebben met een zieke in hun omgeving. Uit onderzoek blijkt dat wie ziek is, zich gesterkt kan voelen door te lezen over personages die hetzelfde doormaken. Ook voor familieleden en vrienden van een (ernstig) zieke kan literatuur herkenning, begrip of inzicht bieden. Bovendien kan kinder- en jeugdliteratuur ook artsen, verpleegkundigen, therapeuten en maatschappelijk werkers helpen bij het beter begeleiden van patiënten. Wie een boek wil aandragen dat in het register past, wordt uitgenodigd om dit te melden. [A7] leesjebeter.nl

Nieuwe young adult

- *Op mijn schouders* van Jennifer Niven (Moon, 14+) is een nieuwe titel op de almaar uitdijende plank boeken over jonge mensen met een zeldzame afwijking. Jack lijdt aan prosopagnosie, het onvermogen om gezichten te herkennen. Zijn tegenspeelster Libby kwam met haar 297 kilo ooit in het nieuws als het dikste meisje van Amerika. Jennifer Niven won vorig jaar met *Waar het licht is* samen met vertaalster Aleid van Eekelen-Benders zowel de vakjuryprijs 'Vertaald' als de publieksverkiezing in de Dioraphte Literatuur Prijs.

- *Vic* uit *Kids of Appetite* van David Arnolds (Blossom Books, 14+) worstelt ook met een bijzondere aandoening. Door de ziekte van Moebius kan hij niet lachen of met zijn ogen knippen. Als hij op straat kennismaakt met een kleurrijke groep jongeren die op zichzelf woont, begint een betoverend en slim uitgedacht verhaal. In juli verschijnt ook Arnolds veelgeprezen debuut *Mosquitoland* in het Nederlands; over de roadtrip van een charmante maar onbetrouwbare vertelster die worstelt met haar mentale gesteldheid. [A7]

Jonge schrijvers in Aarhus

Anna Woltz en Gideon Samson zijn als jonge talenten uitgenodigd om deel te nemen aan het Hay Festival in Aarhus, Denemarken, dat dit jaar culturele hoofdstad van Europa is. Samen met zevenendertig andere Europese schrijvers zullen zij vier dagen lang deelnemen aan het internationale literatuurfestival. Voorafgaand aan de bijeenkomst schrijven alle deelnemers een verhaal over het thema 'reizen'. De verhalen worden vertaald in het Deens en het Engels en gebundeld in twee bloemlezingen voor kinderen en jongeren die tijdens het festival worden gepresenteerd. Hay is een organisatie uit Wales, het festival beleeft dit jaar zijn dertigste editie. Deze internationale editie bouwt voort op het succes van eerdere festivals die zijn georganiseerd in de UNESCO wereldliteraursteden Bogotá, Beirut en Port Harcourt. Anna Woltz: 'Ik kijk er erg naar uit om zoveel collega's te ontmoeten: we komen uit tientallen verschillende landen, maar we besteden ons leven allemaal aan het vertellen van verhalen. Het is eervol om uitgekozen te zijn voor dit festival, maar ook gewoon ontzettend leuk. Het zal zeker bijzonder worden!' [A7]

FOTO: MARSHA ARNOLD

13 Reasons Why verfilmd

13 Reasons Why (2007) van de Amerikaanse bestsellerauteur Jay Asher is verfilmd. Zangeres Selena Gomez kocht de rechten van de young-adult-roman en wist die aan de man te brengen bij Netflix, dat de roman bewerkte tot televisieserie. Abonnees van het *on demand*-videokanaal kunnen sinds april de dertien delen bekijken, die zijn getiteld volgens de beide kanten van de cassettebandjes die een sleutelrol spelen in het verhaal. De zeventienjarige Hannah (Katherine Langford) heeft zelfmoord gepleegd en klaagt over het graf heen de mensen aan die haar hebben gekwetst. Vriend Clay (Dylan Minnette) krijgt, net als de andere 'schuldigen', een doosje met de zeven bandjes toegestuurd waarin Hannah aan de hand van dertien redenen uitlegt waarom ze tot deze beslissing is gekomen. In de afleveringen is te zien hoe Hannah een einde aan haar leven maakt. In het *Algemeen Dagblad* werd door suïcide-experts gewaarschuwd voor het kopieergevaar van die vrij expliciete scènes. De televisieserie wordt goed bekeken en hooggewaardeerd met een negen als gemiddelde beoordeling op IMDb. Lemniscaat viert de verfilming met een goedkope paperback van het boek. [A7]

Thirteen Reasons Why, Jay Asher. Lemniscaat, € 14,95 (14+)

Kom binnen!

In *Kom binnen!* portretteerde *Lezen*-fotograaf Ton Koene vijf jonge wereldburgers in hun eigen omgeving. Kavetwinga uit Namibië, Noor uit Afghanistan, Pedar uit Lapland, Tung Tung uit China en Isa uit Amsterdam vertellen bij zijn foto's over hun dagelijks leven. Groter kunnen de verschillen nauwelijks zijn: Tung Tung woont in een appartement in een hoge woontoren in Hong Kong en heeft ouders die constant werken; Pedar brengt zijn dagen door in de sneeuw, zijn vader is rendierfokker. Koene bracht bij elk kind een week door; hij logeerde met een slaapzakje tussen de geiten in de Namibische kraal, in een besneeuwde lodge in Lapland en reisde vanuit zijn eigen huis in Afghanistan regelmatig naar de sloppenwijk van Noor. Het resultaat zijn vijf indrukwekkende portretten met aansprekende foto's. Koene hoopt dat kinderen zich met *Kom binnen!* kunnen inleven in elkaars wereld. 'Voor de kinderen in Namibië had ik mijn voorgaande boeken meegenomen. Met de hele stam stonden ze eromheen om naar de foto's te kijken. Na een dag is zo'n boek dan helemaal afgeragd. Ze vinden het prachtig om foto's van zichzelf en anderen te zien.' [A7]

Kom binnen! Een kijkje in het leven van vijf kinderen, Ton Koene. Clavis, € 21,95 (10+)

FOTO: S. TON KOENE

GELAUWERD – Begin dit jaar won Hanna Bervoets binnen vierentwintig uur de Frans Kellendonk-prijs voor haar oeuvre en de BNG Literatuurprijs voor haar vijfde roman *Ivanov*. ‘Mijn ambitie is niet veranderd. Ik wil beter worden, meer gelezen.’

DOOR EVA GERRITS

FOTO: SANNE GLASBERGEN

OVER DE GRENZEN VAN WAT NORMAAL IS

Je boeken zijn erg populair onder jongeren. Welke het meest?

‘*Alles wat er was*, gevolgd door *Efter* en *Lieve Céline*. Vooral de populariteit van *Efter* verraste me. Het is een plotgedreven mozaïekroman, maar de radertjes zijn subtiel verwerkt. Er zijn zo’n zeven personages, per hoofdstuk ontmoeten er twee elkaar. Misverstanden zetten steeds weer iets in gang, als onopvallend vallende dominosteentjes. Alles culmineert in een catastrofe. De setting: een kliniek tegen liefdesverslaving, in een bos. Opgenomen jongeren doen er aan parelduiken, boogschieten; dat fantasy- en young adult-achtige – zie het succes van *The Hunger Games* en *Game of Thrones* – spreekt jongeren aan. Net als de stem van hoofdpersonage Faja, haar blog loopt als een rode draad door het verhaal en gaat vooral over groepsvorming, vriendschappen en bondjes. Lichtjes gebaseerd op mijn dagboeken als veertienjarige, ik was erg bezig met “O zij hebben ruzie, dan zal die wel bij ons groepje aankloppen, nou ik zal eens kijken of dat wel mag.”

Alles wat er was gaat over mensen die, opgesloten in een schoolgebouw, moeten zien te overleven. Een beetje als *The Walking Dead* en *Expeditie Robinson*. Wat gebeurt er met normen en waarden als omstandigheden veranderen? Van een spannende roman over groepsprocessen verandert het gaandeweg in een psychologische inkijk in de binnenwereld van een van de hoofdpersonages.

Brooke uit *Lieve Céline* is gebaseerd op een meisje dat ik ontmoette voor een reportage over vips spotten: uren wachten tot er een acteur de studio uitkomt met wie je dan op de foto gaat. Zij was wel zes keer met dezelfde gefotografeerd – het ging meer om het fenomeen, om het wachten en de bijbehorende sociale contacten. En het leven van Céline Dion spreekt sowieso tot de verbeelding.’

Is Amsterdam-Noord, je thuisbasis, een goede schrijversplek?

‘Het wordt drukker maar in tien minuten ben je in het weiland. Rust! De mythe luidt dat creativiteit gedijt bij chaos, maar als er veel andere prikkels zijn kan ik me niet concentreren op het creatieve proces. Dat vereist een bepaald karakter en ik houd van alleen zijn. Komt goed uit, ik vereenzaam niet.

Mijn ideale dag: ’s ochtends drie uur schrijven, een uur sporten of fietsen en uitgebreid lunchen, dan tot een uur of zeven prutsen aan het geschrevene. Liefst een paar dagen achter elkaar, voor de diepere concentratie.

Ik ben een controlfreak, analyseer en denk verschrikkelijk na voor ik handel. Eerst schrijf ik, net als in de film- en toneelwereld, een verhaalconcept in de vorm van een *treatment* waarin ik de kale plot stapsgewijs en saai uitschrijf. De thema’s zie ik pas daarna.’

Welke zijn dat?

‘Bijvoorbeeld in *Fuzzie*: kan een simpele tool als een pluizig bolletje een partner vervangen? We zoeken allemaal troost. Ik zie “liefde” als een koepelterm, daarbinnen bestaan allerlei soorten. *Efter* gaat over verliefdheid, *Fuzzie* over genegenheid. Misschien wordt het wel een trilogie, met lust als onderwerp van mijn volgende boek. Of moederliefde, of vriendschap. Liefde kent zoveel verschillende emoties.

We zijn allemaal inherent eenzaam en ongelukkig. Wat me raakt is hoe mensen iets van het leven proberen te maken en steun en troost kunnen putten uit het vinden van een eigen niche, een subcultuur, een community. Welke verhalen vertellen we onszelf en elkaar om met elkaar te kunnen leven? En waarom doen we het allemaal zo, kan het ook anders? Het zoeken naar alternatieven voor huisje-boompje-beestje komt in mijn werk op allerlei niveau’s terug. Zodra het woord “vanzelfsprekend” valt of “normaal”, denk ik: wat is de grens, waar ligt die? Volgens mij komen normen en waarden voort uit specifieke omstandigheden en zijn ze niet intrinsiek in ons aanwezig. *Ivanov* is geïnspireerd door een man die in de jaren twintig mensen met apen probeerde te kruisen. Waarom kon dat toen wel en nu niet meer?’

Hoe werd je romanschrijver?

‘Vanaf mijn vijfde schrijf ik. Eerst verhaaltjes, honderd keer beginnen aan je eerste boek. Ik schreef voor schoolkranten, een studieblad voor filmstudenten, daarna betaald als filmrecensent voor een stadsblad en later lange reportages voor het *Volkskrant Magazine*, met flashbacks en een spanningsboog – literaire non-fictie. Toen informeerden uitgeverijen of ik een boek wilde schrijven. Ik ben niet per se goed in acquireren, wel in het grijpen van kansen als die zich voordoen. Als iets eng is moet je meestal ja zeggen, heb ik geleerd. Ik meldde opdrachtgevers dat ik aan een boek ging werken, schreef twee proefhoofdstukken en zo ontstond *Of hoe waarom*.’

Geniet je van je groeiende bekendheid, verandert het je ambitie?

‘Ik vind het belangrijk dat mijn publiek groeit, dan kan ik blijven schrijven. Voor ons “jonge” schrijvers is het anders dan voor de generatie vóór ons. Wij – bijvoorbeeld ook Bregje Hofstede, Nina Polak, Niña Weijers, Maartje Wortel – zijn gewend om naast het schrijven ander werk te doen. We kunnen niet leven van onze romans, in tegenstelling tot een Mak, Van Dis, Giphart. Nog afgezien van hun veel langere staat van dienst; de boekenmarkt staat er nu veel slechter voor dan in de jaren negentig. Bijna niemand van ons kan in zijn ivoren toren blijven. Misschien wel als je de Libris wint of, zoals Lize Spit, honderdduizend exemplaren verkoopt, maar dat zijn uitzonderingen. Mijn hoogtepunt? De vierentwintig uur waarin ik de Kellendonkprijs kreeg en de BNG Literatuurprijs. Ambitieuw was ik al, dat is niet veranderd. Ik wil blijven werken, beter worden, meer gelezen. Natuurlijk wil ik ook de Libris winnen, je wil al die prijzen. Maar liever niet meteen op je drieëndertigste, op je zestigste lijkt me fijner.’ ●●

Biografie

Hanna Bervoets (Amsterdam, 1984) studeerde media & cultuur en journalistiek. Van 2009 tot 2015 schreef Bervoets wekelijks columns voor *Volkskrant Magazine*. Sinds najaar 2015 is ze een van de vijf vaste televisierecensenten van *de Volkskrant*. In februari 2017 ontving ze de driejaarlijkse Frans Kellendonk-prijs die wordt toegekend aan een auteur met een originele kijk op maatschappelijke of existentiële problematiek.

Romans

Of hoe waarom (2009)
Lieve Céline (2011, verfilmd, Opzij Literatuurprijs)
Alles wat er was (2013)
Efter (2014)
Ivanov (2016, BNG Literatuurprijs)
Fuzzie (2017)
hannabervoets.nl

FOTO RDEPLY

FOTO MART BOUDESTEIN

FOTO OSCAR VAN BEEST

Literatuur

Naast de Boekenweek en de Kinderboekenweek is er sinds twee jaar Literatuur: de Boekenweek voor jongeren. Van 16 tot en met 24 september wordt in boekhandels en bibliotheken, op school en online groots ingezet om lezers tussen de vijftien en achttien jaar te bereiken. Schrijvers van boeken op het snijvlak van jongeren- en volwassenenliteratuur trekken door het land om met de doelgroep in gesprek te gaan. Verder worden jongeren met een eigen prijs, de Boekentipper en een geschenk geprikkeld te lezen.

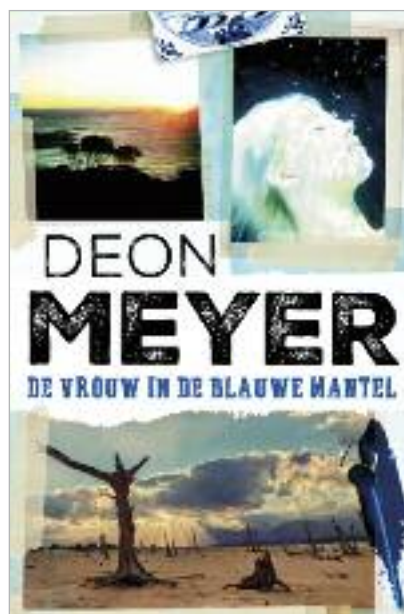
Tijdens die week in september worden ook de winnaars bekendgemaakt van de Dioraphte Literatuur Prijs, een Nederlands-Vlaamse prijs voor het beste literaire jongerenboek. En net als vorig jaar is er een geschenk: een verhalenbundel. Voor 3PAK schreven Özcan Akyol (*Eus*), Mano Bouzamour (*De belofte van Pisa*) en Elfie Tromp (*Underdog*) elk een kort verhaal. In september ontvangt iedere middelbare school een Literatuurpakket met daarin affiches, geschenkmagazines en een lesbrief bij de verhalen. [JA] [lescan](https://www.lescan.nl)

literatuur.nu

Spannende Boeken Weken

Deon Meyer, de Zuid-Afrikaanse bestsellerauteur die door *The Times* 'een van de scherpzinnigste thrillerschrijvers ter wereld' wordt genoemd, schrijft dit jaar het geschenk voor de Spannende Boeken Weken. *De vrouw in de blauwe mantel* is een nieuw deel in de serie rond inspecteur Bennie Griessel. Het tweede deel in die reeks, *13 uur*, werd door *VN's Detective & Thrillergids* uitgeroepen tot thriller van het jaar. Meyer verenigt in zijn werk maatschappijkritische thema's en zeer menselijke personages die typerend zijn voor de Scandinavische misdaadliteratuur met de snelle, plotgedreven actie uit de Amerikaanse thrillertraditie. Dit alles tegen de achtergrond van het huidige Zuid-Afrika, met zijn grote verscheidenheid aan bevolkingsgroepen, culturen en talen. Lezers ontvangen *De vrouw in de blauwe mantel* gratis bij aankoop van tenminste € 12,50 aan Nederlandstalige boeken tijdens de Spannende Boeken Weken. Die vinden dit jaar plaats van 9 tot en met 25 juni. De site biedt een overzicht van activiteiten, waaronder een (boekhandels)tournee van Deon Meyer. [JA]

spannendeboekenweken.nl

Nederland: geen leesland

We hebben er het weer voor, maar blijkbaar toch niet helemaal de mentaliteit: Nederland is geen leesland. Althans, niet in vergelijking met andere landen. Wereldwijd leest zes procent nooit een boek, in Nederland ligt dat percentage op 16 procent en bij mannen is het zelfs 23 procent (zie ook leesmonitor.nu). Samen met Zuid-Korea is Nederland daarmee het land dat het minst leest. Deze cijfers zijn het resultaat van een onderzoek dat GfK online afnam onder 22.000 respondenten ouder dan vijftien jaar uit zeventien verschillende landen. Naast Nederland waren dat Argentinië, Australië, België, Brazilië, Canada, China, Frankrijk, Duitsland, Italië, Japan, Mexico, Rusland, Zuid-Korea, Spanje, Engeland en Amerika. Een andere uitkomst van het onderzoek was dat China bovenaan staat als het gaat om de meest frequente boekenlezers; 36 procent van de bevolking leest bijna dagelijks een boek, gevolgd door Spanje en het Verenigd Koninkrijk (beide 32 procent). Verder lezen mensen met een hoger inkomen vaker dan mensen met een lager inkomen. Wereldwijd gezien geeft ruim een derde (35 procent) van de bevolking met een hoog inkomen aan bijna dagelijks een boek te lezen. Van de huishoudens met een laag inkomen leest 24 procent bijna dagelijks een boek. [JA]

gfk.com/nl

Tekenen voor volwassenen

Nederlandse uitgevers publiceren weinig geïllustreerde boeken voor volwassenen, maar dit voorjaar verschenen twee opmerkelijke uitgaven.

- Met een doos taartjes bezoekt een jongen zijn doodzieke grootvader. Alleen – voor die de laatste hap kan nemen, sterft hij. Ontgoocheld staat de jongen aan het bed: is hij schuldig aan opa's dood? In het tekstloze prentenboek *De jongen en de dood* neemt Victor Meijer de lezer mee in een gearceerde, zwart-witte wereld vol gebak en geweren. Dwalend over gedetailleerde platen raak je verstrikt in de ontsprende fantasieën van de kleinzoon. Angst, schuldgevoel en woede zijn gevat in intrigerende, raadselachtige tekeningen.
- Non-fictieauteur Annejet van der Zijl schreef met *De dageraad* een prelude op haar bestseller *Sonny Boy*. De Surinaamse plantage die in dit kleine boekje wordt beschreven, speelt een rol in het leven van de voorouders van Waldemar Nods, hoofdpersoon van *Sonny Boy*. Sylvia Weve maakte wonderschone pagina- en spreadgrote kleurenillustraties, waardoor het feitelijke verhaal een haast poëtische lading krijgt. [JA]

De jongen en de dood, Victor Meijer. Meulenhoff, € 24,99

De dageraad, Annejet van der Zijl & Sylvia Weve (ill.). Querido, € 15,-

DLP-nominaties

De Dioraphte Literatour Prijs (DLP) is een literaire prijs voor jongeren (15-18 jaar) en vult het gat tussen de Gouden Lijst (12-15 jaar) en prijzen voor volwassenenliteratuur. Er is een jury-prijs voor het beste oorspronkelijk Nederlandstalige boek en een voor de beste vertaling. Beide prijzen bedragen € 15.000,-; bij het vertaalde boek wordt het prijzengeld gedeeld door de schrijver en de vertaler. Daarnaast kunnen jongeren van 4 tot en met 14 september hun stem uitbrengen voor de publieksprijs. Ook die bedraagt € 15.000,-. Genomineerd in de categorie 'Oorspronkelijk Nederlands' zijn: *Schuld* van Walter van den Berg, *Ivanov* van Hanna Bervoets, *Mensen zonder uitstraling* van Jente Posthuma, *De negen kamers* van Peter-Paul Rauwerda en *Weg* van Jowi Schmitz. De genomineerden in de categorie 'Vertaald' zijn: *Nodig* van Joelle Charbonneau, vertaald door Carolien Metaal; *De meisjes* van Emma Cline, vertaald door Tjadine Stheeman; *Een* van Sarah Crossan, vertaald door Sabine Mutsaers; *Steen, papier, schaar* van Inés Garland, vertaald door Corrie Rasink en *Door het vuur* van Jenny Valentine, vertaald door Jenny de Jonge. De DLP wordt uitgereikt op 15 september. [JA]

Lestips DLP

Miriam Piters is voorzitter van de DLP-jury en docent Nederlands op het Marnix Gymnasium en het Montessori Lyceum in Rotterdam. 'Onze leerlingen moeten niet alleen boeken lezen voor hun lijst, ze moeten er ook een verwerkingsopdracht bij maken. Bij de DLP-nominaties kun je denken aan de volgende opdrachten. *Schuld* van Walter van den Berg kent een meervoudig perspectief. Een creatief schrijven-opdracht kan zijn: schrijf een stuk bij het boek vanuit een nieuw perspectief, bijvoorbeeld vanuit de moeder. In Jente Posthuma's *Mensen zonder uitstraling* is het laatste hoofdstuk anders van toon en sfeer dan de rest van het boek. Opdracht: herschrijf het hoofdstuk in lijn met de eerdere hoofdstukken. Bij *De negen kamers* van Peter-Paul Rauwerda kunnen leerlingen een tekening maken van de verschillende kamers en de voorwerpen die daarin een rol spelen. Naar aanleiding van Jowi Schmitz' *Weg* kun je ze vragen een landkaart te maken met pin-points van de plekken waar de hoofdpersoon langskomt, de mensen die ze er ontmoet en de rol die ze in haar leven spelen. Wat ook altijd goed werkt: vraag de leerling zich op te stellen als psycholoog van de hoofdpersoon. Welke tips zou hij hem of haar geven? Zo'n opdracht werkt voor veel boeken, ook voor Hanna Bervoets' *Ivanov* bijvoorbeeld.' [JA]

Uit: Olle. Illustratie Thé Thong-Khing

‘Het gewone is wonderlijk genoeg’

JUBILEUM – ‘Het is niet erg dat je de beste wilt zijn, ook als je dat niet bent.

Ik heb er ervaring mee,’ aldus Guus Kuijer. Toch is hij met vier Gouden Griffels, de Staatsprijs voor Kinder- en Jeugdliteratuur en de Astrid Lindgren Memorial Award Nederlands meest gelauwerde schrijver. Dit jaar wordt hij vijfenzeventig. Daar is hij dan weer niet bescheiden over: ‘Het klinkt misschien onbescheiden, maar ik voel me best wel oud, al zeg ik het zelf.’

DOOR ELINE ROTTIER

De citaten in dit artikel zijn afkomstig van het Twitter-account van Guus Kuijer, uit het boek *Schrijven* van Jan Brokken en uit het gesprek tussen Kuijer en Brands in het VPRO-programma *Brands met Boeken* (19-01-2015).

Ik schrijf voor kinderen

Sinds *Krassen in het tafelblad* – zijn debuut uit 1975 dat meteen de Gouden Griffel won – schreef Kuijer meer dan dertig kinderboeken. ‘Ik zet mezelf uit mijn hoofd en mijn boek erin, want met mij erbij kan ik niet schrijven.’ Is dat misschien de reden dat je zijn stijl uit duizenden herkent, maar dat hij zijn personages nooit in de weg staat? Kuijers boeken zijn bijna altijd geschreven vanuit het perspectief van het kind. ‘Ik ken geen enkel kinderlijk probleem dat niet nog in mij leeft. Ik ken geen enkele kinderlijke belangstelling die dood is bij mij,’ vertelt hij in *Schrijven*. Kinderen neemt hij boven alles serieus. Hij maakt grapjes, maar houdt nooit voor de gek. Hij leert, maar is niet ‘zekerweterig’. Zijn taalgebruik is prachtig, zonder hoogdravend te zijn. Zijn dialogen kenmerken zich door heldere, korte zinnen, hun toon is bedrieglijk eenvoudig en *spot-on*. Zijn boeken zijn realistisch, met hier en daar een toefje magie. De boodschap is bij vlagen diepzinnig, maar altijd doorspekt met een gezonde dosis ironie. De gebeurtenissen zijn soms heftig, maar doorklopt met fijnzinnige humor. Zijn boeken stralen verdraagzaamheid en tolerantie uit; voor elk mens, dier en kind. De enigen die er af en toe flink van langs krijgen, zijn volwassenen: Grote mensen, daar kan je beter soep van koken. Alleen als je als kind het geluk hebt dat je getikte ouders hebt, kun je boeken als *Olle* laten slingeren, aldus Kuijer in het gelijknamige boek: ‘Ik schrijf voor kinderen, omdat je sommige verhalen alleen aan kinderen kunt vertellen.’

Pratende dieren

Kinderen hoef je niet uit te leggen dat dieren kunnen praten, dat WETEN ze. Toch moet de schrijver zelf even wennen als zijn eigen hond volgens Corrie, zijn vrouw, blijkt te kunnen praten: ‘Wat een drama! Een kerngezonde vrouw in de kracht van haar leven! Geloof dat een hond praat!’ Die hond is Olle. Hij moet niks hebben van autoriteit. Hij denkt na, maar niet te diep en hij kan dus praten. ‘Nu ik erover nadenk: Olle heeft

altijd gepraat, maar ik wist niet dat het praten was.’ En zo gaat het gezin in *Olle*, het ontroerende eerbeton aan Kuijers overleden hond, als een krankzinnige man, knotse vrouw en idiote hond door het leven. Kuijer houdt van zijn dieren. Hij houdt níét van mensen die op dieren schieten: ‘Wij hebben met Olle, onze hond, afgesproken dat wij NOOIT iets met jagers te maken willen hebben.’ Hoe Olle de eenden op Kuijers erf redt als jagers op eendenjacht zijn, beschreef Kuijer in zijn andere meesterwerk over dieren: *Eend voor eend* dat eerst in afleveringen in de *Taptoe* verscheen. In dit boek, dat leest als een spannende serie, laat Kuijer zien dat zijn eenden – zoals de goeiige Jaap, de wilde Gerdien en hartenbreker Hendrik – een geschiedenis, een liefdesleven en een karakter hebben.

Krachtige meisjes

‘Misschien bestaat er niets gewoons, ik weet het niet, maar het gewone is me in ieder geval wonderlijk genoeg.’ Kuijers boeken over Madelief en Polleke zijn van deze gedachte misschien wel de meest concrete uiting. De verhalen over de twee krachtige, eigenzinnige, slimme meisjes zijn respectievelijk vierendertig en achttien jaar na verschijnen nog springlevend; alsof ze gisteren geschreven zijn.

Dat de schrijver met kinderen net zo serieus praat als met volwassenen laat hij in alle vijf zijn *Madelief*-boeken zien, maar vooral in Gouden Griffel-winnaar *Krassen in het tafelblad*. Oma is overleden en Madelief gaat bij opa logeren. Met een niet te temmen vragenvuur helpt ze opa om over zijn verdriet en zijn vreemde huwelijk te praten. Het boek ademt de fundamentele behoefte van kinderen om dingen te weten te komen en laat zien wat er kan gebeuren als die behoefte niet als gezeur wordt afgedaan: ‘Als Madelief d’r niet was, dan was ik net zo lief dood. Is dat duidelijk?’

Polleke krijgt ook met grotmensenvdriet te maken. Ze is elf in het eerste boek en dertien in het vijfde. Haar vriendje Mimosen gelooft in Allah, haar opa en oma in God, zijzelf is ‘niks van geloof’. Haar ouders zijn gescheiden, haar vader is een Ingewikkelde Pa die ‘dielt’ en verslaafd is aan drugs en haar moeder gaat met haar meester trouwen. Pollekes waarnemingen en gedachten over religie, leven, dood en liefde zijn ontwapenend eerlijk en door het boek heen verrijkt met haar hartstrelende gedichten.

Religie

‘Volgens mijn vader was de evolutieleer duivels, volgens mij is dezelfde leer mijn verlosser.’ Kuijer groeide op in een strengchristelijk Amsterdams gezin. *Het boek van alle dingen* gaat over die periode en is hem het liefst. Hoofdpersonage Thomas verzet zich tegen zijn strikte, religieuze vader. ‘Wat wil je later worden eigenlijk,’ vraagt zijn buurvrouw hem. ‘Gelukkig,’ zegt hij. ‘Ik word later gelukkig.’ Haar antwoord is om in te lijsten: ‘Dat is een verdomd goed idee. En weet je waar geluk mee begint? Met niet meer bang zijn.’

Kuijer ontdekte in zijn jonge jaren dat tussen een preek en een verhaal een groot verschil zit, dat de verhalen uit de Bijbel, mits goed verteld, spannend en avontuurlijk kunnen zijn. Omdat hij het treurig vindt dat die Bijbelkennis afneemt, schreef hij *De Bijbel voor ongelovigen* voor volwassenen. Hij nam Het Boek als uitgangspunt, bestudeerde, herschreef en schraptte: al het saaie moest eruit. Nog dit jaar zal deel zes van deze nationaal en internationaal bejubelde reeks verschijnen.

Laven

‘Welk land is wijs genoeg om te luisteren naar de lessen van zijn schrijvers?’ vroeg Guus Kuijer zich af toen hij de Astrid Lindgren Memorial Award ontving. Hij refereerde aan Zweden dat zo respectvol omgaat met het gedachtegoed van Astrid Lindgren. Laten wij ‘Nederland’ toevoegen aan het antwoord op Kuijers vraag en ons blijven laven aan zijn boeken en de Twitter-wijsheden die hij dagelijks de wereld in slingert. ●●●

Een selectie uit Kuijers werk

1975: *Met de poppen gooien* (5+) (Gouden Griffel)

1978: *Krassen in het tafelblad* (9+)

(Gouden Griffel, Duitse Jeugdliteratuurprijs)

1983: *Eend voor eend* (Zilveren Griffel) (9+)

1984: *De zwarte stenen* (12+)

1987: *Tin Toeval en de kunst van het verdwalen* (Zilveren Griffel) (7+)

1990: *Olle* (9+)

1999: *Voor altijd samen, amen* (9+)

(Gouden Griffel, Duitse Jeugdliteratuurprijs)

2001: *Ik ben Polleke hoor!* (9+)

(Kinderboekenweekgeschenk, Woutertje Pieterse Prijs)

2004: *Het boek van alle dingen* (9+)

(Gouden Griffel)

2012: *De Bijbel voor ongelovigen. Het Begin – Genesis*

'IK HOUD NIET VAN WOORDGRAPPEN'

Cabaretier en columnist Johan Goossens heeft er geen moeite mee boeken weg te gooien. Maar een lievelingsschrijver heeft hij ook en sommige titels verdienen het om tien keer gelezen te worden.

DOOR JOUKJE AKVELD

Ze zijn met z'n tweeën, een man en een vrouw. De man vraagt aan Roxy of zij is wie ze is, haar naam correct uitgesproken door een vreemde agent midden in de nacht. Ja, dat is ze. Of ze binnen mogen komen. Dat heeft Roxy liever niet.

'Wat een slechte opening, dacht ik toen ik aan *Roxy* van Esther Gerritsen begon. Onbegrijpelijk gedoe. Lelijke zinnen ook met dat "of zij is wie ze is". Ik heb het direct naar de kringloopwinkel gebracht. Ja, dat doe ik soms. Ik koop graag boeken, maar ik hoef ze niet per se uit te lezen. Vroeger wel. Was ik eenmaal begonnen, dan moest ik door – tot *De wereld van Sofie*. Dat boek was veel te lang en helemaal niet zo goed als iedereen zei en toch las ik het uit. Tijdverspilling, dacht ik meteen daarna. Zo'n *Roxy* gooi ik zonder schuldgevoel weg.'

Zijn er meer boeken die je zo tegenstaan?

'*Verdriet met mayonaise* vond ik vroeger vreselijk vanwege die gewild moderne titel. En ze schrijft zo lelijk, hè, Carry Slee. Haar brillen zijn leuk, maar haar titels doen pijn aan je ogen. Na de middelbare school woonde ik een jaar in Ghana. Daar

heb ik geprobeerd *Lord of the Rings* te lezen. Ik zat in een dorp zonder elektriciteit, de kinderen die ik les gaf leden honger, overal gonsden vliegen en ik zat in de snikhitte op de veranda en las hoe Fjodor een ijzige vlakte overstak. Waar gaat dit over? vroeg ik me af. Het contrast was zo bizar, ik heb het nooit uitgelezen. De film heb ik later trouwens wel gezien.'

En andersom: zijn er boeken die je vaker hebt gelezen?

'*Going Solo* van Roald Dahl, minstens tien keer. Over zijn tijd als piloot voor de RAF tijdens de Tweede Wereldoorlog, hoewel nooit helemaal duidelijk is geworden hoe autobiografisch het echt is, al die waanzinnige avonturen. Ik vond het prachtige verhalen. Dahl is zo'n smakelijk verteller, ik houd ook van dat autobiografische. Een vijftigjarige man die schrijft over een 24-jarig meisje, of andersom: een jong meisje dat zich verplaatst in een afgetobde oude man, dat vind ik al snel ongelofwaardig.'

Is Dahl je lievelingsschrijver?

'Nee, dat is Tsjechov. Zoals hij menselijke gevoelens beschrijft, die tragiek, de gevoeligheden onderling en dan die komische dialogen – ik lees elke dag een verhaal. Zit er weer een drankzuchtige ambtenaar te somberen op de Krim. Loopt er weer een huwelijk uit de rails nog voor het echt was begonnen. Schrijven over de kleinheid van mensen, dat kon Tsjechov. Maar zonder te oordelen; nooit zette hij zijn personages in

1982 geboren in Sprang-Capelle | 2002-2007 studie Nederlands aan de UvA | 2001-2002 leraar op een dorpsschool in Ghana | 2006 wint jury-, publieks- en persoonlijkheidsprijs op Groninger Studenten Cabaret Festival | 2008 eerste avondvullende programma *A-boom!* | 2011-heden docent op een Amsterdamse roc | 2011-2014 lid van het liedjesschrijverscollectief Het Nieuwe Lied | 2013 genomineerd voor de Neerlands Hoop met *Leer mij de mensen kennen* | 2013-2016 columnist voor *Het Parool* | 2015 columnbundel *Wie heeft er wél een boek bij zich?* | 2016 columnbundel *Jongens, ik wil nu toch écht beginnen* | 2017-2018 tournee *Vlam*

om zijn eigen punt te maken. Wat dat betreft voel ik me aan hem verwant. Toen ik voor *Het Parool* columns schreef over mijn ervaringen als leraar Nederlands op een Amsterdams roc probeerde ik dat óók – om de mensen zuiver neer te zetten zonder mijn eigen ideeën in hun handelen te laten doorschemeren.'

Welke boeken bepaalden je kindertijd?

'Die van Jan Terlouw. *Koning van Katoren, De kloof* – , een soort moderne parabels, noem je dat niet zo? Misschien waren ze wel moralistisch, maar ik vond ze mooi. Mijn basisschooltijd was qua lezen een beetje een rare periode. Ik zat op een pieplein schooltje dat door mijn vader was opgericht. In mijn jaar zaten maar twee andere kinderen, jongens die nooit een boek lazen. Mijn broers thuis waren tevreden met de *Donald Duck*. Pas op de middelbare school ontmoette ik leeftijdgenoten die ook van lezen hielden.'

Wat bepaalt of jij een schrijver goed vindt?

'Als iemand bondig kan formuleren. Zo'n Van der Heijden, ik zie wel dat het goed is, maar dat barokke is niets voor mij. Liever lees ik Bob den Uyl of Godfried Bomans. Bij hen is taal altijd een middel om iets over te brengen, nooit het onderwerp. Ik houd ook niet van woordgrappen. Je ziet die schrijver

gewoon zitten glunderen achter z'n bureautje: kijk mij eens spitsvondig zijn. Nou, voor mij hoeft het niet.'

Om wie moet jij wel lachen?

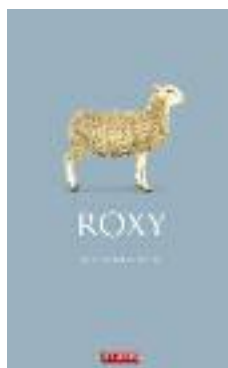
'Dan kom ik weer uit bij Bomans. De korte schetsjes waarin hij zijn overpeinzingen vatte, meesterlijk. Dan schreef hij dat het de meeste mensen wel bekend was dat dronkenschap door alcohol kwam, maar dat hij een vriend had die meende aan de dronkenschap te kunnen aflezen wélke wijn daartoe geleid had, compleet met druif en jaar. Stond er iemand te lallen op het biljart, zei hij: Cantenac 1927, een slecht jaar.'

Welk boek heb je vaak cadeau gedaan?

'Toch vooral m'n eigen boeken denk ik: de columnbundels *Wie heeft er wél een boek bij zich?* en *Jongens, ik wil nu toch écht beginnen*. Maar wacht: ook *Braziliaanse brieven* van August Willemsen. Ik waardeer het erg als mensen de juiste zin kunnen formuleren. Sommige auteurs kunnen mooie alinea's schrijven. Andere, zoals Willem Frederik Hermans, complete boeken, maar mooie zinnen, daar was-ie dan weer niet goed in. August Willemsen kon dat wel. Bij hem staat er nooit een woord te veel, het is altijd precies goed.'

Is er een personage met wie je in bed zou willen belanden?

'Misschien Bigger Thomas uit *Native Son*, vlak nadat hij zijn vriendinnetje heeft vermoord. Maar goed, ik weet niet wat dat dan weer over mij zegt. Ik val niet op vrouwen, maar vroeger dacht ik: als ik een vriendinnetje zou hebben dan zou het een meisje als Olga uit *Turks fruit* moeten zijn. Zo authentiek en vrij. Later, toen ik de radio-uitzendingen terugluisterde waarin Wolkers vertelt over zijn verblijf op het eiland Wads-oog realiseerde ik me dat dat hij helemaal niet zo'n oprechte schrijver was als ik altijd dacht. Hij was erg bezig een bepaald beeld van zichzelf te creëren: de ruige, autonome kunstenaar. Bomans heeft ook op dat eiland gezeten en uit dat interview kwam een veel echter mens naar voren. Die Olga, dacht ik toen, was eigenlijk ook best een clichématige versie van een vrij meisje.' ●●●

'IMPERFECTIE MAAKT ALLES MOOIER'

EEN KIJKJE IN HET ATELIER VAN SANNE TE LOO – Met de prentenboeken *Dit is voor jou* en *Kersenhemel* was Sanne te Loo dit voorjaar alomtegenwoordig. 'Ik probeer altijd iets te maken wat mezelf verrast.'

DOOR JOUKJE AKVELD

We gaan een onverkoopbaar boek maken, voorspelde Sjoerd Kuypers. In *De duik*, een verhaal over tijdreizen gesitueerd op Curaçao, plaatste hij twintig genres naast elkaar. Van sms tot libretto, van sciencefiction tot mop. Moeilijk thema, moeilijke vorm, zei Kuypers. Te Loo was benaderd vanwege de gekleurde huisjes in haar prentenboek *De schoenen van de zeemeermin*, maar van de verkoop moest ze zich niks voorstellen – dat werd natuurlijk niets.

Te Loo reisde naar Curaçao. Om helderheid te scheppen in het verhaal besloot ze de genres uit elkaar te trekken met verschillende stijlen: ansichtachtige schilderijen, stripachtige zwart-witplaatjes, een humoristische lijntekening. Het boek werd een succes en betekende een omslagpunt in haar oeuvre, constateert ze nu. 'Sinds *De duik* wordt mijn werk plots door iedereen gezien.'

Door tot aan de urn

In een arbeidershuisje in de Utrechtse wijk Zuilen schildert ze haar boeken. Handmatig, van digitaal ziet ze de meerwaarde niet. 'Met het penseel maak je fouten die je zelf niet kunt bedenken. Ik vind het fijn dat de verf dat voor mij doet, imperfectie maakt alles mooier.' Aan de wand hangt een origineel uit haar debuut *Ping Li en zijn vlieger*. Olieverf op doek, zo werkte ze toen nog. Inmiddels heeft ze alles geprobeerd: acryl, gouache, aquarel. 'Schilderen maakt me nog altijd blij.'

Boven, op de eerste verdieping, is het atelier van haar man Busse, vrij kunstenaar. Zelfstandig ondernemen in de kunst is niet makkelijk, weten ze. 'Wij gaan door tot aan de urn, zeggen we altijd.' Maar Te Loo zou niet anders willen, niet anders kunnen ook. 'Ik ben een beelddenker, vertel verhalen in beelden.' Dat daar geen subsidie voor bestaat, wringt. 'Een prentenboek maken kost me een jaar, die tijd financier ik zelf. Of de kosten ooit worden terugverdiend blijft een gok.'

Eigen werkelijkheid

Twee reproducties springen in het oog: een zelfportret van Frida Kahlo en een oerwoudschilderij van Henri Rousseau. 'Mijn boeken spelen zich vaak af in andere culturen. Van tevoren bestudeer ik de kunst uit het land.' Kahlo resteert uit de tijd dat ze werkte aan het 'Mexicaanse' *Kleine vis*, Rousseau vormde een inspiratiebron voor *Dit is voor jou*. 'Hij schilderde de jungle zonder er ooit te zijn geweest,' zegt Te Loo. 'Net als het jongetje in mijn prentenboek, net als ikzelf. Ik ga graag op reis, maar meestal reis ik in mijn hoofd. Fotoboeken helpen de essentie van een land te vangen. Ik wil weten wat voor schoenen ze er dragen, of er ook bloemen op tafel staan, zoals bij ons. Ooit begon ik met portretschilderijen voor het umc. Helemaal loslaten zal ik het naturalisme niet, je kunt er mooi sfeer en emoties mee treffen. Maar verder is mijn werk versoberd, te veel realisme vind ik niet meer interessant. Ik houd ervan een eigen werkelijkheid te scheppen. Die heeft niemand in z'n hoofd, behalve jij.' ●●●

Uit *Kersenhemel*

Uit *Dit is voor jou*

Sanne te Loo (Waddinxveen, 1972) volgde de opleiding mode-illustratie aan AKV/St. Joost in Breda. In 2001 debuteerde ze met het prentenboek *Ping Li en zijn vlieger* waarvoor ze naar China reisde. Meer eigen prentenboeken volgden, later ging ze ook samenwerkingen aan met andere schrijvers. *De duik* van Sjoerd Kuypers (2014) won de Jenny Smelik-IBBY-prijs, de Glazen Globe en een Vlag & Wimpel, en werd genomineerd voor de Woutertje Pieterse Prijs. Voor het prentenboek *Kersenhemel* (2017) wandelde ze met de Vlaamse schrijver Jef Aerts door de heuvels van zijn jeugd om het landschap in het verhaal juist te treffen. De app bij *De schoenen van de zeemeermin* (2012) ontwikkelde ze zelf.

UITBOUWEN – Met Kunst van Lezen is sinds de start in 2008 veel bereikt. Al 673.000 kinderen tussen nul en twaalf jaar worden via BoekStart en de Bibliotheek *op school* in dit leesbevorderingsprogramma betrokken. Eind 2018 moet de teller op een miljoen staan. Programmacoördinator Adriaan Langendonk: ‘We hebben massa gecreëerd, nu kunnen we moeilijk te bereiken groepen gaan ondersteunen.’

DOOR ANNEMARIE TERHELL

‘WIJ GELOVEN IN EEN PERSOON

Adriaan Langendonk

Twee doelstellingen had Adriaan Langendonk meegekregen bij zijn aantreden als programma-coördinator voor Kunst van Lezen. Het primaire doel: zoveel mogelijk kinderen aan het lezen krijgen; het secundaire doel: de bibliotheek betrekken bij de uitvoering daarvan. ‘Het was in de tijd dat de bibliotheeksector in

zwaarder weer terechtgekomen was en op zoek ging naar een nieuwe maatschappelijke rol, en dat Nederlandse scholieren steeds minder goed bleken te presteren,’ vertelt Langendonk. ‘Volgens PISA en Pirls, internationale onderzoeken naar de vaardigheden van kinderen en scholieren, begonnen Nederlandse leerlingen terug te lopen op de lijstjes. Dat strookte niet met het idee dat Nederland bij de tien sterkste kennis-economieën zou moeten horen.’

Slimme aanpak

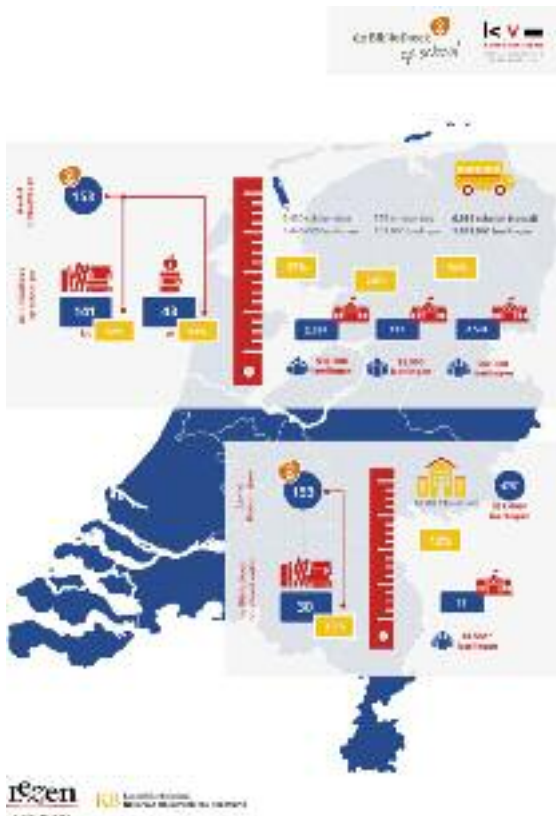
In het najaar van 2007 besloten de toenmalige directie van Stichting Lezen en de Vereniging Openbare Bibliotheken (voB) hun krachten te bundelen in de strijd tegen de ontleding. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen verstrek- te een subsidie voor vier jaar en Langendonk werd aangesteld als programmacoördinator. Het actieplan Kunst van Lezen

omvatte onder meer de Bibliotheek *op school*, een slimme aanpak waarin basisscholen, bibliotheken en gemeenten een structurele samenwerking aangaan op het gebied van taal-ontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid.

Buiten de muren

Het werd een groot succes. Langendonk: ‘Vijfentachtig procent van alle basisscholen doet nu mee en ruim een derde van alle basisscholen. De impact is groot: met de Bibliotheek *op school* is de bibliotheek buiten haar muren getreden, letterlijk. Medewerkers stappen dagelijks op de fiets of in de auto om op bezoek te gaan bij scholen.’ Die realisatie ging niet vanzelf. Langendonk: ‘Er is veel tijd geïnvesteerd in het opzet- ten van lokale en bovenlokale leesbevorderingsnetwerken. Gemeentelijke wethouders, bibliotheek- en schooldirecteuren gingen met elkaar om de tafel om de programma’s te borgen en met voldoende geld uit te kunnen voeren. Om de uitvoeren- de laag te ondersteunen werd veel geïnvesteerd in expertise in de vorm van trainingen en brochures.’

BoekStart, het andere grote onderdeel van Kunst van Lezen, maakte eenzelfde explosieve groei door. Van het bekende BoekStartkoffertje werden in acht jaar tijd al bijna vierhonderdduizend exemplaren naar de bibliotheken verstuurd. De gemeente of het consultatiebureau nodigt baby’s en hun ouders uit om het koffertje op te halen bij de bibliotheek na het afsluiten van een gratis lidmaatschap. Het vormt de start

LIJKE AANPAK'

van de doorgaande leeslijn, waarmee geletterdheid vanaf de wieg tot volwassenheid wordt gestimuleerd.

Ambities

Met Kunst van Lezen is veel bereikt, maar de ambities zijn meegegroeid. In de tweede subsidieperiode werd BoekStart uitgerold in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* uitgebreid naar het voortgezet onderwijs. Daarnaast werden nieuwe programma's ontwikkeld voor een bredere doelgroep om ook gezinnen en studenten aan mbo's en pabo's te betrekken. Alle nieuwe programmaonderdelen worden eerst getest in pilotprojecten, legt Langendonk uit. 'Voor alles geldt: er moet evidentie zijn dat de aanpak werkt. Dat maken we zichtbaar door onderzoek en door lopende projecten te blijven monitoren.'

Tel mee met Taal

In 2015 kreeg Kunst van Lezen een nieuwe koers. Minister Jet Bussemaker kondigde een aanvalsplan aan om laaggeletterdheid in de samenleving op alle niveaus te voorkomen en bestrijden. Tel mee met Taal wordt ondersteund vanuit drie ministeries en zet breed in op taal binnen het gezin, de gezondheidszorg en op de arbeidsmarkt. Het omvat vaardigheden als spreken, lezen, schrijven en luisteren, maar ook gecijferdheid en het gebruik van alledaagse technologieën om te communiceren en informatie te verwerken. Kunst van

Lezen vormt het preventieve onderdeel van Tel mee met Taal. De eerste hoofddoelstelling is om eind 2018 een miljoen kinderen te bereiken; de tweede, waar Stichting Lezen en Schrijven aan werkt, is om vijfenvertigduizend laaggeletterden toe te leiden naar een training.

Accentverschuiving

Die accentverschuiving naar het bereiken van laagtaalvaardige gezinnen is mogelijk omdat de Kunst van Lezenprogramma's nu stevig zijn verankerd, denkt Langendonk.

'Het is goed dat we eerst massa gecreëerd hebben. Vanuit die infrastructuur kunnen we laaggeletterden meenemen. Een voorbeeld: Bibliotheek Rivierenland experimenteert momenteel met een coach vanuit de bibliotheek die twee dagen per week zitting neemt in het consultatiebureau. Als er een vermoeden is van taalachterstand, gaat de coach een dialoog aan met de ouders over het belang van taal en van lezen. De coach nodigt de ouders vervolgens uit in de bibliotheek, neemt ze mee naar het BoekStart-hoekje en maakt ze wegwijs. Wij geloven in die persoonlijke aanpak.'

Dertig miljoen woorden

Laagtaalvaardige gezinnen vormen een moeilijk te bereiken doelgroep, maar wel een belangrijke. Langendonk: 'Als je pas in het basisonderwijs ingrijpt, ben je te laat. De eerste vier levensjaren van een kind zijn cruciaal: daarin wordt de basis gelegd. Kinderen van laagopgeleide ouders horen in die eerste jaren dertig miljoen woorden minder dan kinderen van hoogopgeleide ouders. Om achterstand te voorkomen, moet de focus dáár liggen.'

Het consultatiebureau vormt een belangrijke schakel, denkt Langendonk. Achtennegentig procent van de jonge ouders komt daar, dus het bereik is groot. Er zijn succesvolle programma's waarmee kan worden geïntervenieerd, zoals de Voorlees-Express, waarbij een vaste voorlezer aan huis komt. Intussen wordt hard gewerkt aan nieuwe manieren om kinderen uit laagtaalvaardige gezinnen te bereiken: BoekStart coach; Boekenpret nieuwe stijl; BoekStart in de kraamzorg. Alle projecten zijn erop gericht om dichterbij het kind te komen. 'Het zijn lichte interventies waarvan we weten dat ze succesvol zijn. Belangrijk is dat kinderen en ouders leesgemotiveerd raken, enthousiast worden. Het kind en het leesplezier staan altijd centraal.' ●●● [iLezen](#)

Kunst van Lezen wordt uitgevoerd door Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek. Kernteams van de Samenwerkende Provinciale Ondersteuningsinstellingen Nederland (SPN) werken samen met POI's en basisbibliotheken om BoekStart en de Bibliotheek *op school* goed te implementeren. Tel mee met Taal is een landelijk actieprogramma van de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

UIT EEN SCHRIJVERSLEVEN

René Appel

FOTO DANIELLA VAN BERGEN

‘Nee, ik lees eigenlijk heel weinig boeken, want dat beïnvloedt me alleen maar op een verkeerde manier. Liever ga ik uit van mijn eigen ideeën. Ik weet dat ik een boek in me heb, ik moet het er alleen maar uit zien te krijgen.’ Deze opmerkingen hoorde ik ooit van een deelnemer aan een schrijfcursus. Ze gaan uit van de misvatting dat schrijvers onafhankelijk van alle boeken die er vóór hen geschreven zijn tot een eigen, oorspronkelijk kunstwerk komen.

Ik heb altijd veel gelezen en al die verhalen inspireerden me om het ook eens te proberen. Dat werd sterker toen ik van 1976 tot 1986 thrillers recenseerde voor *NRC Handelsblad*.

Ik kende het genre nauwelijks. Ja, net zoals velen had ik in mijn middelbareschooltijd wat Simenons en Havankjes gelezen; veel verder had ik nooit gekeken. Maar die tien jaar misdaadromans bespreken werkte als een leerschool. Van het ‘subgenre’ psychologische thriller was ik bijvoorbeeld in het geheel niet op de hoogte, dus de boeken van Ruth Rendell en Patricia Highsmith die ik via de krant kreeg, waren voor mij een openbaring.

Misdaad hoefde niet altijd neer te komen op: schietpartijen, wapen- en drugshandel, levensgevaarlijke avonturen, en net zo min op: een moord in een landhuis, onderzocht door een brave, enigszins wereldvreemde inspecteur of detective. Er bleek veel meer te zijn, voor mij althans. Rendell en Highsmith (beiden zijn inmiddels overleden) schreven over gewone mensen die uiteindelijk niet zo gewoon blijken of over gewone mensen in ongewone omstandigheden. Ze leerden mij hoe ik het aan kon pakken en zo werd ik dus ‘de godfather van de psychologische thriller in Nederland’ (*Algemeen Dagblad*).

Traditioneel gaat het in misdaadromans over de strijd tussen Goed en Kwaad, maar dat is veel te simpel. In het ‘echte leven’ zitten er geen waterdichte schotten tussen die twee categorieën. Voor een psychologische thriller is het juist belangrijk de goede mensen een beetje slecht te maken en de slechte mensen een beetje goed. Dan gaan lezers makkelijker ‘met ze mee’.

Maar ik leerde veel meer dan dat, bijvoorbeeld hoe je informatie doseert, hoe je scènes moet beginnen en afbreken, hoe je een nieuw personage moet introduceren, hoe je dialogen scherp en relevant kunt maken, hoe je scènes kunt ‘rekken’, zodat de spanning erin blijft zitten en de lezer het wel uit wil schreeuwen: pas op, kijk uit!

Schrijven is volgens mij de andere kant van lezen, maar dat geldt niet voor iedereen. Harry Mulisch heeft ooit gezegd: ‘Ik ben een schrijver, geen lezer.’ Uitzonderingen moeten er zijn.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'René Appel', written on a light-colored background.

René Appel (Hoogkarspel, 1945) promoveerde cum laude op Nederlands als tweede taal en was negen jaar lang bijzonder hoogleraar Verwerving en didactiek van het Nederlands als tweede taal. Hij schreef korte verhalen voor *Propria Cures*, *Hollands Maandblad* en *Maatstaf*, en recenseerde misdaadliteratuur voor *NRC Handelsblad*. Zijn debuut *Handicap* verscheen in 1987, zijn derde misdaadroman, *De Derde Persoon* won in 1991 de Gouden Strop; in 2001 won hij die opnieuw met *Zinloos geweld*. Appel schreef dertig thrillers en twee jeugdromans. In totaal werden in Nederland bijna een kwart miljoen van zijn boeken verkocht.